

O'ZBEKSTAN RESPUBLİKASI JOQARI HA'M ORTA ARNAWLI
BİLIMLENDİRİW MİNİSTİRLİĞİ
BERDAQ ATINDAG'I QARAQALPAQ MA'MLEKETLİK
UNİVERSİTETİ

Qaraqalpaq filologiyas? fakulteti Jurnalistika qəniğeliginin' pitkeriwshisi
Temirbaeva Madinan'h'

PİTKERİW QA'NİGELİK JUMISI

Tema: Gulistan Annaqlicheva jurnalist ha'm redaktor

İlimiy bassh'ş?
filologiya ilimlerinin'
kandidat?, dotsent Qoj'qbaeva Z.A.

No'kis – 2012

Jaqlawg'a ruxsat berildi

Qaraqalpaq filologiyas?

fakultetinin' dekan?

filologiya ilimlerinin' kandidat?

dotsent

Q.K.Turd'baev

Jurnalistika kafedras'ın

basl'g'ı, tariyx ilimlerinin'

kandidat?, dotsent

D.O'.Bekbawliev

İlimiy bassh'ı filologiya ilimlerinin'

kandidat?, dotsent

Z.A, Qoj'qbaeva

Tema: Gu'listan Annaql'cheva jurnalist h'a'm redaktor

Mәмлекетлик attestatsiya komissiyas'ın qarar?

Pitkeriwshi Madina Temirbaevan'ın pitkeriw qәnigelik jum'sına

_____ bah'as'ı qoy'ılsın. _____ 2012-jıl

MAK basl'g'ı

MAK ag'zalar?

M A Z M U N I

KIRISIW

I Bap. Do'retiwhi insann' o'sip jetilisiwinde ortal'qt'q ta'siri

1.1. Baspaso'zdegi informatsiyal'q x'zmet

1.2. «Amu tongi» gazetas'n'n' janrl'q jetilisiw

II BAP. Gu'listan Anaql'chevan'n' jurnalistlik x'zmeti

2.1. A'debiyat'q publitsistikal'q pafos

**2.2. G.Matëkubova (Annaql'cheva) publitsistikas'n'n' tematikas?
h'a'm problematikas?**

**2.3. «Qaraqalpaq a'debiyat'» - Qaraqalpaq jurnalistikas'nda
jan'a gazeta**

JUWMAQ

PAYDALANILG'AN A'DEBIYATLAR

Kirisiw

Pitkeriw qa'nigelik jum'sh'n' aktuall'g'?

Baspasso'z x'zmetkeri o'zinin' piday? x'zmeti menen xal'qqa en' ald'n'g'? jan'al'qlard? jetkerip beriwdi niyet etedi. Sonl'qtan o'z x'zmetin xal'k ush'n kal's x'zmet dep tu'sinedi.

Xal'q ush'n x'zmet- jurnalist Gu'listan Annaql'icheva ush'n bul x'zmet pu'tin bir omirinin' mazmun'n qurayd?. Ja'miyetlik isker, shayra bol'p tan'lsa da jurnalistlik x'zmetten ol h'esh kashan ju'z burmag'an. On'n' do'retiwshiligi da'wir h'a'm tariyx penen karas'p ketken.

G'alaba xabar qurallar? a'sirese, baspasso'z o'z tariyx'nda qa'liplesken dastu'rlerdin' biri jurnalist kadrlard? ta'rbiyalawda ko'rinedi. O'zinin' miynet jol'n To'rtku'l rayonl'q gazetadan baslag'ana, G.Anaql'icheva gazeta sh'g'ar'lw protsessinin' barl'q bask'shlar'n bas'p o'tti. O'zinde ta'jriybe h'a'm ja'miytshiliktin' qollap quwatlaw? menen jan'a baspa ash'wday iygilikli islerge baslama sald?.

Baspasso'z G.Anaql'sheva ush'n do'retiwshilik mektebi, jan'a tab'slarg'a qaray ilgerlew bask'sh? bol'p esaplanad?. Bizin' elimizde do'retiwshi insanlar h'a'miyshe h'urmetke bo'lenip jasad?. A'sirese, h'ayal-q'zlar'm'zdan do'retiwshi insandard'n' o'sip jetilisiwi milliy maqtan'sh, dep esaplaym'z.

Us'nday so'z ustad? – shayra, deputat, jurnalist Gu'listan Annaql'sheva. On'n' peziyadag? tab'slar? j'lar dawam'nda xal'k kewlinde ornap, ilimpazlar ta'repinen o'z ald'na izertlenip, jaz'wsh? s'pat'nda 'lay'ql? bah'a ald?. Qaraqalpaqstan xal'q shay'r? respublikual'q Berdaq at'ndag'? ma'mleketlik s'yl'q lauriat?ataqlar?do'retiwshiliktegi miynetlerinin' jemisi.

G.Anaql'ichevan'n ja'ne bir o'zgesheligi – on'n' publitsistikas? da'wir en' aktual problemalar'n o'zinde ja'mlegen. Qaraqalpaqstan baspasso'zinde on'n' qatar ocherkleri, intervyuleri s'n maqalalar?, retsenziyalar?bas'p sh'g'ar'ld?. On'n' redaktorl'k x'zmeti «Amu tongi» gazetas? menen baslanad?. Respublikal'k

ko'lemindegi ushunday u'lken basl'mg'a bassh'lq etiw arkala redaktorl'k x'zmettin' jan'a k'rlar'n boy'nda sin'dirdi.

Bizin' pitkeriw qa'nigelik jum's'm'zd'n' maqseti G.Annabl'chevan'n' jurnalistlik x'zmetin ash'p beriwden ibarat. On'n' jurnalistlik h'a'm redaktorl'q x'zmetin o'z ald'ha tema etip al'w'm'zda u'lken ma'ni bar. Sebebi, G.Annabl'cheva qaraqalpaq jurnalistikas'nda h'ayalk'zlardan sh'qqan belgili redaktorlard'h' biri.

Turm's h'aq'lyqatl'g' n sa'wlelendiriwde ol bat'l daw'sqa iye, demokratiyal'k ko'z-qarast' baspaso'zge de sin'dire alg'an ko'rkem so'z sheberi. Sonl'qtan, bul tema aktual, jan'al'g' ?menen o'zgeshelenedi.

"Biz demokratiyal'q erkin puqaral'q, h'uq'ly' ja'miyet du'ziw niyetinde ekenbiz, demek birinshi gezekte ja'miyet ag'zalar? o'z pikirlerin erkin sa'wlelendire biliwi o'z erkinligin qorg'aw, us? h'uq'qlard'h' a'melde ta'miynleniwi ush'n kepillik jarat'w bizin' bu'gingi en' a'h'miyetli waz'ypam'z bol'w? laz'm. Adamlard'h' erkin pikirin sa'wlelendiriwshi g'alaba xabar qurallar? ja'miyette o'zinin' bekkem orn? h'a'm abroy'n iyelewi da'rkar"¹ – dep ko'rsetken edi Prezidentimiz I.A.Karimov.

Jurtbas'm'z ta'repinen qoy'l'g'an bul sha'rtler g'alaba xabar qurallar'nda islewshiler ush'n jan'a do'retiwshilik tiykarda jum's islewine iytermelewi so'zsiz. Ma'mleketimizde qab'l etilgen qatar n'zam h'a'm qararlar g'alaba xabar qurallar'h'h' erkin rawajlan'w'na, h'aq'lyq'ly "xal'q j'fsh's?" da'rejesine jetiwine mu'mkinshilik jaratpaqta.

Basqa taraw x'zmetkerleri qatar'nda baspaso'z de o'z is ta'jriybesine iye. Son'g'? texnikal'q h'a'm texnologiyal'q jan'alan'w'lar, jurnalist kadrlard' saylap al'w, ta'rbiyalaw, qayta tayarlaw bag'dar'nda ta'jriybeli us'h'lar esapqa al'had?

Bul bag'darda jaz'wsh'lar menen jurnalistlerge juwapkerli waz'ypalar ju'klengen. Xal'qt'h' ruwx'ly du'nyas'n bay'w'wda, milliy qa'diriyatlar'm'zd' u'git-na'siyatlawda jaz'wsh'?, jurnalistlerimiz aytarl'qtay x'zmet etpekte.

¹ Каримов И. Өзбекистан Ғәрезликке ерисий қарсаңында. «OQITUVCHI». Тошкент.2012. 63 – бет.

G. Annaql'cheva (q'z'l'q familiyas? Mat'ekubova) qaraqalpaq jurnalistikas'na a'sirese, baspaso'zine u'les qoskan talant iyese. On'ñ do' retiwshiligin uyreniw pitkeriw qa'negelik jum's'zd'ñ tiykarg'? makseti bol'p esaplanad'.

Probleman'ñ izertleniw da'rejesi

Jurnalisttin' shaxs s'pat'nda ja'miyettegi orn'j'lar dawam'nda ol toplag'an is ta'jriybeler menen o'lshenedi. Qaraqalpaqstan baspaso'zinde h'a'm g'alaba xabar qurallar'nda x'zmet etken jurnalistlerdin' do' retiwshiligin izertlew bar's'nda olard'ñ h'a'r birinin' tan'lag'an temas?, izertlew obekti, probleman' ash'wda o'z ko'z qaras?, pozitsiyas? bar ekenligin u'yrendik. G. Annaql'cheva ja'miyettin' rawajlan'w bag'larlar'ñ baspaso'zde sa'wlelendiriw arkal' xal'qqa jaq'ñ bol'wd'niyet etken ko'rkem so'z ustas?. On'ñ jurnalistlik pozitsiyas? h'a'r bir publitsistikas'nda ayq'ñ ko'rinedi. Da'wirdin' siyasiy o'zgerislerin ja'miyetlik-sotsial'q mashqalalar menen ten'dey al'p bara algan ja'miyetlik isker, ol bu'gingi g'a'rezsizlik da'wirdin' demokratiyal'q ko'z-qaras'ñ h'a'm poeziyada. h'a'm publitsistikada bayanlawg'a erise ald'.sian olard' bah'alawg'a h'a'reket etemiz.

Bizin' elimizde h'a'r qanday ka'sip qa'dirli h'a'm kerekli. Solar qatar'nda jurnalist bol'wday iygilikli islerge qol urg'an, do' retiwshilik x'zmeti o'z o'mirinin' mazmun' dep bilgen jurnalistler de h'u'rmetke bo'lenbekte.

Qaraqalpaqstan jurnalistikas? tariyx'nda d'qqattan shette bolg'an gazeta bolmad?. Gazetalard'ñ janrl'q h'a'm formal'q jaqtan jetilisiwinde redaktorlard'ñ sho'lkemlestiriwshilik x'zmeti bar. Us'ñday a'dil bassh?s'pat'nda G. Annaql'cheva baspaso'z ush'ñ kadr tayarlaw bag'dar'nda jan'a mektep jaratt'.

Bu'gingi jan'a informatsion texnologiyann' en'giziliwi menen baspaso'zimiz janasha ko'rinishke iye bold?. Informatsiyag'a bolg'an talap

ku'sheydi. Ha'r bir informatsiya art'nda pu'tin bir basl?do'retiwshilik ja'ma'a't x'zmet atqarad?. Bul bag'darda ele biz u'yreniwimiz tiyis bolg'an problemalar ko'p. Olard'h' sheshimin tab'lw ush'h' jurnalistlerdin' do'retiwshiligin u'yreniwimiz kerek bolad?.

Jurnalist do'retiwshiligi h'a'm on'h' problemas?h'aqq'nda rus h'a'm o'zbek ilimpazlar?qatar monografiyal'q izertlew jum'slar'h' or'hlad?', olarg'a tiykarlan'p biz qaraqalpaq jurnalistikas'nda gazeta sh'gar'lw protsessindegi o'zgerislerdi u'yrendik.

Pitkeriw qa'nigelik jum's'h'h' maqseti h'a'm waz'ypas?

G.Annalichevan'h' jurnalistlik h'a'm redaktorl'k x'zmeti-do'retiwshi insann'h' ken imkaniyat'han derek beredi. A'sirese, baspaso'zde milliy qadiyatlard? saqlaw, jan'a da'stu'rler menen bay't'wda u'lken sheberlikti talap etedi. Biz G.Annalichevan'h' do'retiwshilik x'zmetin u'yreniw arqal?, on'h' qaraqalpaq jurnalistikas'ha qosqan u'lesin an'qlawd? maqset ettik. On'h' do'retpelerinde publitsistikan'h' orn?h'a'm janrl'q jetilisiwin ilimiy ko'z-qarastan qarap sh'g'wd?biz jum's'm'zd'h' waz'ypas'ha kirgizdik.

Jaz'wsh'lar awqam'h'h' ag'zas?, baspaso'z x'zmetleri, Berdaq at'hdag'? respublikal'q s'yl'qt'h' lauriat? G.Annalicheva a'debiyatta o'zinin' qa'liminin' o'tkirligi menen elewli orn'ha iye bolg'an jaz'wsh'lar qatar'han or'h' alad?. On'h' poeziyal'q do'retpeleri baspaso'zde o'z ald'ha toplam s'pat'nda jar'q ko'rdi. 2011-j'l?jurnalist o'zinin' publitsistikal'q do'retpelerin toplap o'z ald'ha «Watan rux'» degen at penen baspadan sh'g'ar'wg'a eristi.

Bizin' pitkeriw qa'nigelik jum's'm'zd'h' obekti etip us? toplam bol'p biz qavraqalpaq jurnalistikas'nda jurnalist publitsistikas'h'h' orn? ma'selesin u'yrenemiz.

Toplamda da'stan, poema, publitsistikal'q maqalar, ocherk, retsenziya janr'hdag'?publitsistikal'q materiallar o'z ald'ha toplan'g'an. G.Annalichevan'h'

¹ Черепанов В.М. Проблемы публицистики. М.,1998;Горохов В.М. Основы журналистского мастерства. М., 1982.

Тертычный А.А. Аналитическая журналистика. М., 1998.

Эрназаров К., Маматова М., Нестеренко А. Труд журналиста: профессионализм, творчество, мастерство. Т.: «Университет». 2001.

bul toplanish izertlew arqali biz jurnalist do'retiwhiligini janrliq bag'darish u'yreniwimiz mu'mkin. Jurnalist G.Annal'cheva (G.Matëqubova)ning «Watan ruwx» toplanish O'zbekistan G'a'rebsizligini 20 jilg'na arnalgan jaqs'sawg'a dep tu'sinemiz.

Jum'istish metodikalik h'a'm teoriyalik bazas?

Tan'lang'an temanish u'yreniwde O'zbekistan Prezidenti I.A.Karimovning miynetleri¹ jaq'nnan ja'rdem boldi. Sonday-aq publitsistika taraw'nda ilimiy izertlew jum'ishlarish ju'rgiziwde jurnalistika teoriyasini boy'nsha ilimpazlard'ning miynetlerine su'yendik.² Biz olard'ning ilimiy juwmaqlarish, pikir h'a'm us'h'ishlarish esapqa ald'iq.

A'sirese qaraqalpaq baspasoz'ni jurnalistikas'tariyx'tuwral'miynetler³ bizning pitkeriw qanigelik jum'ishm'zg'a tiykar boladi. Qaraqalpaqstan baspasoz' tariyx'nda jurnalistlarning x'zmeti, orn'tuwral'arnawli ilimiy jum'ishlar jaz'lad'. Biz us'bosliqt'tolt'ir'wd'basli'maqset dep bilemiz.

Pitkeriw qanigelik jum'ishning obekti h'a'm predmeti

Jum'istish obektine G.Annal'chevaning jurnalistlik x'zmeti tan'lap al'nd', al predmeti etip jurnalist do'retiwhiligindagi maqalalar, ocherk, reportaj h'a'm sa'wbetlerdi tan'lap ald'iq. A'sirese, «Watan ruwx» toplanishdag'ni en' sayland'ni do'retpelerin analizge tarttiq.

Jum'istish ilimiy h'a'm ameliy a'h'miyeti

Jurnalisttinning shaxs s'pat'nda x'zmeti h'a'm jamiyettegi orn'ma'selesi bizning pitkeriw qanigelik jum'ishm'zd'ning ilimiy a'h'miyetin belgileydi. Qaraqalpaq jurnalistikas' iliminde milliy baspasoz'di qaniplestiriwde h'a'm on'janrliq jaqtan

¹ Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари Т. «Ўзбекистон» 1998. Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқоралик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари. Т., «Ўзбекистон», 2002. Юксак маънавият енгилмас куч. Т., Маънавият. 2008.

² Горохов М. Основы журналистского мастерства. М., 1992. Эрназаров К, Маматова Я, Нестеренко В.М. Труд журналиста: профессионализм, творчества. Т., 2001.

³ Бекбаўлиев Д. Газета қалай шығады?. Н., «Қарақалпақстан».2011 . Жумамуратова М. Журналистика ҳам әдебият. Н., «Қарақалпақстан», 1996. Машарипова Т. Жанлы сөз. Ташкент, «EXSTRUM PRESS», 2010. Қожықбаева З. Баспасөз: Макет, Дизайн. Нөкис «Қарақалпақстан» 2011.

rawajlanʻwda G.Annablʻcheva redaktorlʻq etken «Amu tongi» (hʻaʻzirgi «Qoraqalpogiston tongi») gazetasʻ. «Karaqalpaq aʻdebiyatʻ» gazetasʻhʻhʻ janʻa bagʻdardagʻ? baslʻm sʻpatʻnda qalʻiplesiwininʻ taʻrbiyalʻq aʻhʻmiyeti uʻlken. Jurnalistlerdi tayarlawdagʻ? shoʻlkemlestiriwshilik miyneti- uʻlken mektep.

Haʻr bir redaktordʻhʻ oʻz stili hʻaʻm jolʻoʻzi basqargʻan gazetalarʻm salʻnda koʻrinedi. Bul pikirdi jurnalist G.Annablʻcheva doʻretiwshiligi hʻaʻm xʻzmetleri hʻaqqʻnda da aytʻwgʻa boladʻ. Izertlew jumʻsʻ bolajaq jurnalistler ushʻn turmʻslʻq janlʻsabaq hʻaʻm aʻmeliy aʻhʻmiyetli dep esaplaymʻz.

Jumʻstʻhʻ naʻtiyjelerinen:

Pitkeriw qaʻnigelik jumʻsʻhʻhʻ temasʻna baylanʻslʻ «Watan temasʻhʻ jʻrlawshʻ shayʻr» atamasʻndagʻ? ilimiy bayanat penen universitete oʻtkenrilgen respublikalʻq koʻlemdegi «Sovremennʻe tendentsii yazʻka i literaturʻ» atlʻq ilimiy- aʻmeliy konferentsiyada bayanat jasaldʻ¹.

- qaraqalpaq baspasoʻzi tariyxʻboyʻnsha qosʻmsha magʻlʻwmatlar sʻpatʻnda;
- Joqarʻ oqʻw orʻnda jurnalistika qaʻnigeliginde taʻlim alʻp atʻrgʻan studentler ushʻn janʻa sabaqlʻq hʻaʻm qollanbalar tayarlawda;
- jurnalist sheberligi paʻninen aʻmeliy hʻaʻm seminar sabaqlarʻhʻ oʻtiwde paydalanʻw muʻmkin;
- qaraqalpaq baspasoʻzininʻ tipologiyalʻq jaqtan rawajlanʻwʻhʻ uʻyrenge seminar sabaqlarda, metodikalʻq tiykar sʻpatʻnda;
- Joqarʻ oqʻw orʻnlarda pitkeriw qaʻnigelik jumʻslarʻhʻ jazʻwda metodikalʻq qollanba etip paydalanʻw muʻmkin.

Pitkeriw qaʻnigelik jumʻsʻhʻhʻ strukturasi?

Pitkeriw qaʻnigelik jumʻsʻ aktual temada qurʻlgʻan bolʻp, maqseti hʻaʻm wazʻypalarʻ onʻhʻ qurʻlʻshʻ payda etedi. Ol kirisiw boʻliminen, uʻsh bapdan, juwmaqlawdan hʻaʻm paydalangʻan aʻdebiyatlar diziminen turadʻ.

¹ Темирбаева М. Ўатан темасын жырлашы шайыр. Современные тенденции языка и литературы. // Материалы научно-практической конференции. Нукус. «Қарақалпақстан». 2012. Б-101-103.

Kirisiw bo'liminde teman'ni' aktuall'ig'ni', ilimiy jan'al'ig'ni', a'meliy a'h'miyeti, teoriyal'iq bazasni', probleman'ni' izertleniw da'rejesi, belgilengen obekt, predmet h'a'm waz'ypalarg'a toqtap o'tildi. Jum'ist'ni' I babni' «Do'retiwshi insann'ni' o'sip jetilisiwinde ortal'iqta' siri» dep atalad?onda «Amu tongi»gazetas'ndag? do'retiwshilik x'zmeti u'yreniledi. II bapta « Gu'listan Anaql'chevan'ni' jurnalistlik x'zmeti» dep atal'p on'ni' publitsistikas'na izertlep u'yrenemiz. A'sirese. «Qaraqalpaq a'debiyat'ni'» gazetas'ni'ni' sho'lkemlestiriwi pu'tin bir millettin' ruwx'bayl'ig'ni'esaplanad?

I Bap. Do'retiwshi insann' o'sip jetilisiwinda ortal'qt' ta'siri

1.1. Baspaso'zdegi informatsiyal'q x'zmet

«Pu'tkil du'nyada t'n'shl'q
ideyas?-barl'q milletin' mu'liki.

Ol en' joqar?bax't s'pat'nda
t'n'shl'qt? talap etedi».

Viktor Gyugo

Prezidentimiz I Karimovt'n atap o'tkenindey, «G'alaba xabar qurallar? insan h'a'm ja'miyet ma'plerinin' jedel h'a'm h'a'r ta'repleme qorg'awsh's? bol'w? ush'n professional jurnalistler h'a'm galaba xabar qurallar? x'zmetkerlerin tayarlawd? ko'rip sh'g'w, xabar al'w, analiz etiw, on? qayta islew h'a'm jetilistiriwdin' zamanago'y us'llar'n h'a'm qurallar'n ozlestriwde olarg'a ja'rдем beriwi kerek»¹.

A'serese, O'zbekstan g'a'rezsizlikke eriskennen keyin baspaso'z h'a'm baska da galaba xabar qurallar? ja'miyette o'zine ta'n ja'miyetlik –siyasiy institut s'pat'nda qa'liplesti. Baspaso'z h'aq'lyq'ly turm's aynas?, «To'rtinshi h'a'kimiyat» da'rejesine ko'terilip barmaqta. Sonl'qtan da, g'alaba xabar qurallar'na, onda islewshi jurnalistlerge itibar, juwapkershilik ku'sheytilmekte.

Son? da ayr'qsha atap o'tiw kerek, 1993-j'ldan berli 27-iyun -baspaso'z h'a'm g'alaba xabar qurallar? x'zmetkerleri ku'ni s'pat'nda ken' tu'rde belgilenip kelmekte. Bayram mu'nasiybeti menen ma'mleketimiz bassh's? o'zinin' qutl'qlawlar'nda milliy jurnalistikan'h' bu'gingi jag'daylar?, us? tarawdag'? erisilip at'rg'an jetiskenlikler menen bir qatarda waz'ypalarg'a da ayr'qsha itibar qarata d?. Ma'selen, 2009-j'lg'? qutl'qlaw'ndab'lay deydi: «O'zbekstan m'zd? ja'ne de rawajland'r'w ush'n elimiz ku'nnen-ku'nge qanday u'lken jetiskenlik h'a'm na'tiyjelerdi qolg'a kirgizip at'rgan bolsa, g'alaba xabar qurallar? taraw'nda da ju'da' a'h'miyetli jan'al'qlar h'a'm rawajlan'wlar protsessi ju'z berip at'rg'an baspaso'z din' ja'miyetlik turm's penen qa'dembe-qa'dem barat'rganl'g'n pu'tkil

¹ Каримов И.А. Ислохотларни амолга оширишда қатъятли бўлайлик. Тошкент: 1996. Б. 67.

ja'miyet ag'zalar?sezip h'a'm ko'rip tur'pt?h'a'm de us?o'zgerislerdin' a'meliy na'tiyjesinin' guwas?bolmaqta »¹.

Ja'ne de us? qutl'qlawda ayr'qsha atap o'tkenindey: «...eger bunnan on bes j'l bur'n respublikam'zda 475 g'alaba xabar qurallar?bolgan bolsa,bu'gingi ku'ngi bul ko'rsetkish 1130 g'a jetti.Son'n' menen b irge, 90 gazeta, 1300 den art'q baspa karxanas'n'n' materiall'q-texnikal'q bazas? bekkemlenip,baspa islerinin' h'a'm on'n' o'nimlerinin' s'pat?joqar'lap barat'r»g'anl'g'? h'aqq'nda ayr'qsha

toqtalg'an edi. ².

Bul qutl'qlaw jurnalistlardin' izleniwshilik islerine ku'sh berdi. G'alaba xabar qurallar'n'n' san?menen sapas?bur'ng'ndan da beter artt?.Ha'zirgi waq'ita O'zbekstanda 702 atamadag'? gazeta, 244 atamadag'? jurnal, 19 byulleten-xabarnamalar, 79 teleradio tarmaqlar?, 108 veb-sayt, 4 agentlik³ xal'qqa operativ xabarlar jetkerip tur'pt?. Demek,bulard'n' ko'pshiligi g'a'rezsizlikten keyin payda bolg'an gazeta-jurnallar bol'p esaplanad?. Son'n' ishinde bizin' izertlew obektimiz bolg'an «Qoraqalpogiston tongi» («Amu tongi») gazetas? n da atap o'tiw or'hl?.

Gazetan'n' da'slepki sho'lkemlestiriwshi G.Ma'tekupova bol'p esaplanad?. Ja'miyetshilikke shayra s'pat'nde belgili so'z sheberi jurnalistlik bag'darda bay ta'jriybege iye.Ja'miyettin' a'debiy-ma'deniy turm's'nda aytarl'qtay x'zmeti bar G.Mat'ekupova jurnalistika bag'dar'nda da elewli x'zmetler atqard?.

Pitkeriw qa'nigelik jum's'm'zd'n us? bo'liminde ol x'zmet etken «Amu tongi» gazetas?h'a'm ondag'?redaktorl'k x'zmet h'aqq'nda so'z etemiz.

Da'slep gazeta tariyx?h'aqq'nda az'kem so'z.

«Qoraqalpog'iston tongi» («Amu tongi») gazetas? 1992-j'l 25-iyulden baslap sh'g'a baslad?. Ol Qaraqalpaqstan Respublikas? Joqarg'? Ken'esi h'a'm

¹ Каримов И.А. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлерига. // Халық сөзи, 2009 жыл 27-июнь.

² Миралимов Ш., Эшбеков Т. Журналистика. Маънавият, Жамият. Тошкент., 2010 жыл, 6-бет.

³ Қаранг: Фуломов Ш. Миллий матбуотимизда янги босқич. //Ўзбекистон матбуоти, 2010 йил, 1-сон, 22 б.

respublika Minstrler Kenesinin gazetas? Gazetanin da'slepki atamas? «Amu tongi» dep atalip, us? atama menen 1992-jil 25-iyulden 2010-jildin 8-apreline shekem shig'ip turdu? 2010-jil 8-aprelden baslap, onin atamasina «Qoraqalpogiston tongi» dep o'zgerisler kirgizildi. Gazetanin da'slepki redaktor? Allambergen Qudaybergenov gazetan? eki jilg'a shamas waqit basqard?, bunnan keyingi redaktor? Mansur Axmedov bolip, ol gazetaga 1994-jildan baslap, 1999-jilg'a shekem basshiliq etti. 1999-jil yanvar ayidan baslap gazetanin Bas redaktor? Karaqalpaqstan xalq shayras? Gulistan Annaqlisheva boldi. G. Annaqlisheva gazetan? 2005-jilg'a shekem basqard? h'a'm ol O'zbekstan Respublikas? Oliy Ma'jlisi deputati bolip saylang'annan son', gazeta redaktor? etip, shayra Nazira Matyakupova saylandi. N. Matyakupova gazetan? bes jil basqard?. 2010-jil yanvar ayidan baslap gazeta redaktor? bolip ja'ne G. Annaqlisheva taylandi. Gazetanin redaktorlar? gazetanin qalay sho'lkemlestirdi, qays? da'wirde qanday o'zgerisler ju'z berdi, qanday jetiskenlikler boldi, tiraj? kashag'a ko'ternildi h'a'm oqilishlar ja'ma'atshiligi ta'ripinen qanday ku'tip alindi? Onda janrlarin jetilishi, texnikalik h'a'm kirkem bezelishi qay da'rejede boldi? Bul sorawlarg'a juwap beriw arqali shayra G. Annaqlisheva basqarg'an da'wirdegi gazetanin siyasiy, ruwxly kelbeti qanday bolganligi ha'qqidagi mag'lismatlar beremiz.

1.2. «Amu tongi» gazetasinin janrlig' jetilishi

Jurnalist do'retiwshiligi – quramal? protsess. Onin o'nimi qizil? materiallarg'a tol?, bolip o'tken waqiyah'a'm h'a'diyseler tuwral? pikirlewge iytermeleydi, ja'miyetlik pikirdi oyatadi?

Jurnalistler g'alaba xabar qurallarinin qays? tarawinda islemesin, olar ayrilqsha ruwxly ku'shtin baslawshilar?

«Jurnalistler tuwral? so'z etkende, bارينen burin, biz waqiyalarg'a aralasip ju'retugin, h'a'r qanday jag'dayda da xalq penen ja'miyettin ma'plerin qorg'aw jolinda kasiplik sheberligin h'a'm puqaralig' tabanlig'in ko'rsetetugin ju'rekli adamlar? ko'z aldinizg'a keltiremiz, – degen edi Prezidentimiz Islam

Karimov. ...Ha'kimiyat ta, baspasoz de o'z waz'ypas'ni h'adal h'a'm obektiv atqar'w'laz'm».

Solay eken, jurnalistler belgilengen sotsial'q, milliy h'a'm etikal'q printsiplardi saqlaw' kerek, tariyx'ly jag'daylardan kelip sh'g'p da'stu'r h'a'm u'rp-a'detlerge sad'q bol'w' kerek.

Jurnalistikada, son'h' menen birge h'a'r bir gazetada janr tu'sinigi barl'qt? sa'wlelendiriwdin' tiykarg'? belgisin, ma'nisin bildiredi. Janr do'retpenin' maqsetin, bag'dar'ni, tan'lag'an obektinin' a'h'miyetin, h'a'diyse h'a'm waq'yalard' analiz etiw ush'ni h'a'm juwmaqlar'ni, sonday-aq, kompozitsiyal'q o'zgesheliklerin belgilep beredi.

Janrlar tiykar'nan alg'anda o'zinin' bayanlan'w us'ljaz'w stiline qaray h'a'r tu'rli bol'pbo'linedi. Misal?: Qashan? Qay jerde? Ne bold?? – degen sorawlarga juwap beretug'ni janrlar –reportaj, xabar, intervyu, esap janrlar? bolsa, olar ko'lemi jag'nan q'sqa informatsiyal'q janrlar dep belgilenedi. Al, egerde bir shaxst'ni o'mirin, iskerligin, ja'miyette, shan'araqta turqan orn'ni ayt'p, kopshilikke u'lgi etip ko'rsetsek bul – ocherk janr? bol'p tab'ladi?. O'z gezeginde ja'miyette ju'z berip at'rg'an h'a'diyse menen birgen kemshilikler de boladi?. Yag'n'ly, bir mekeme yaki karxanan'ni qa'te-kemshiliklernin taw'p, a'h'miyetli mashqalan? ko'terip sh'g'p, sh'g'a al'p, tiyisli or'nlard'ni itibar'ni alarl'q etip jaz'lg'an materiallar - feleton, jurnalist penen qa'legen bir shah'st'ni ja'miyetlik a'h'miyetke iye na'rselerdi ayt'p sa'wbetlesiw – intervyu bol'p, bulard'ni h'a'r qays'z? o'z waz'ypa h'a'm talaplar'na iye ta'repleri menen aj'raladi?. Materiald'ni a'debiy tu'rleri h'a'r q'yl? bolsa, olard'ni mazmun'ni auditoriyaga jetkerip beriw ta'miynlew jurnalistlerde juwapkerli x'zmet boladi?. Sebebi, jurnalist belgili bag'ata jum's islep, is na'tiyjesin bir maksetke bag'darlaydi?. Biraq, barl'q jurnalistler de barl'q janrlarda material jaza beriwi mu'mkin. Olar o'zlerinin' jaz'w stiline, bayanlaw da'rejesine qaray jaz'w? ta'biyiy qkub'l's. Ayr'mlar? tek g'ana bir janr menen shug'flan'p, ja'miyettegi anaw yaki m'naw qub'l'slard' ash'p beriw mu'mkinshiligine iye boladi?.

Teoriyalıq a'debiyatlarg'a tiykarlansa, publitsistika janrlar? u'lken u'sh toparg'a aj'ralad?.

- 1) İnformatsiyalıq janrlar;
- 2) Analitikalıq janrlar;
- 3) Ko'rkem-publitsistikalıq janrlar.

Publitsistika janrların h'a'r biri o'z o'zgesheligine iye bolıp, o'zine ilaylıq wazıpan? atqarad?. Material teksti h'a'm ondag'? fakt ko'lemine, oqıwshıg'a (tınlawshıg'a, tamashago'ye) ta'sir etiw maqsetine h'a'm jedelligine, turmıs waqıyaların qamtıw da'rejesine, analiz h'a'm juwmaqlardın teren'ligine, ko'rkemlik boyawlarına baylanıslı publitsistika janrlar? bir-birinen ayrılshalanad?. Bun?tomendegi mısallar tiykarında ko'riw mu'mkin.

Birinshiden: atqaratug'ın wazıpasına qaray. Jurnalist turmıs shejiresin jaratıw sıyaqlı quramalı wazıpan? atqarıwda o'zine ilaylıq, o'zin qızıtıg'an, mu'mkinshilikleri, qızıg'ıwshılıqlar? shegarasında miyneit etedi. Qala berse, gazetanın belgili bir aldına qoyg'an maqseti, qays? maseleni qay tarizde jetkerip beriw zarur'liginen de g'a'rezli bolad?. Mısal?, kishi rayon turg'ınların jılısuw menen ta'miynleniwi, turaq jaylar remontın ayanıshlı jag'daylar? haqqında fakt bar. Endi us? faktti qays? ko'z-qarastan sawlelendirgende oqıwshılar auditoriyasfın dıqqatın ko'birek tartıw mu'mkin? Qays? jag'ınan bah'alap jetkerip bergende rayon xalkın jasaw jag'daylar? jaqsılanad?? Jurnalisttin qızıg'ıwshılıg'? h'a'm sheberligi bul maseleni qays? janrda jetkerip beriw uk'ında ko'rinedi? Bul fakt qays? wazıpanın orınlanıwın xızmet etiwine qaray, belgili janr xızmetinen paydalanıw zarur'ligi kelip shıg'ad?.

Kemshilikti tez arada ken' ja'miyetshilikke ja'riyalaw sha'rtliginen *xabar* janr?, onda da ko'binese «tınshıslılandıratug'ın signal» aydarında beriletug'ın *sın xabar* payda bolg'an. Joqarda mısıl keltirilgen fakt negizinde *maqala* da jazıw mu'mkin. Onda journalist us? rayon turg'ınların jasaw jag'daylarına ken' ja'miyetshiliktin' itibarın tartad?, h'a'r qıylı waqıtta h'a'r qıylı rayonda bolıp o'tken qubılıslardan, kemshilikti saplastırmawdın unamsız

na'tiyjelerinen, kemshilikni tez saptash uchun unamli u'lgilerinen misallar keltiredi, faktlar negizida zarurli mashqalan ortag'a qoyadi, qiyinshliklardan shug'ul jollar haqiqatda ushlar bildiredi ha'm t.b.

Al, endi bul kemshiliklarning sebeplari ha'm oning tez arada qalay sheshiletug'ning haqiqatda keskin juvab ku'tilse, jurnalist sol taraf boyicha juvabker adan «ah'miyetli savbet» alif ush soravlar tayarlay baslaydi. Egerde bul unamli jag'daylar teren u'yrenilip, xalqning fikirlari, bashlarding juvablar, vadeleri ha'm olarning orqan jag'daylar, jayrap atlag'an trubalar, jonsiz atlag'p aqqan suvlar ha'm t.b. ashkaralanib, ironiya, sarkazm, giperbola shayqlar ko'rkemlew qurallar jardeiminde ashshar ku'lkige alifsa, tu'sinikli, feleton payda boladi. Biraq bul janr bizning baspasozimizde ha'zirgi kunleri derlik ko'rinbeydi.

Egerde bul kemshiliklar tiykariga jar'miyettegi jonsizliklardan, izge tu'siretug'ning sistemadan izlense, du'zetiw emes al birotala joq etiw, saptash ma'selesi qoyilfa, «jag'aman, orteymen!» manisin bildiriwshi *pamflet* janrida jaziladi.

Demek, nenidur xabarlaw kerek bolsa – *xabar*, ondiris aldning g'is obrazning u'lgisi etiw kerek bolsa - *ocherk*, belgili problema ko'terilip, dabir qag'ifsa - *maqala* janriding xizmetinen paydalaniladi. Ush ondiristegi zavqlar miynet - *su'wretleme* janrida o'z ko'rinisin tabadi.

Solay etip, do'retiwshilik niyet, waz'ypa, go'zlegen maseleni qaysi janrda sa'yalelendiriw maksetke muvabiq ekenliginen kelip shug'adi.

Ekinshiden: publitsistika janrlar sa'wlelendirip atlag'an predmeti (obekti) boyicha ayrishalanadi. Misal, informatsiyaliq janrlar, atap aytqanda, xabar janr turmishning jan'a, naq faktine quraladi. Al, analitikalik janr bolgan maqalalar dawir qubirlar, fakt haqiqatdapikirler sheshiwshi rol oynaydi.

Qalagan ko'rkem do'rette - a'debiy shug'arma, shanaliq pessalar, ko'rkem film, su'wretlew oneri bolsing, onda turmish shing obrazlarda sa'wlelenadi. Al, ilimiy miynetlerde faktlerge, mag'illimatlarg'a, sol tiykardag'ing

analiz h'a'm juwmaqlarg'a qur'lg'an omir sh'hl'g'? beriledi. Retsenziya janr? bolsa, us? sh'lgarmalard? bah'alayd?. A'piway'last'r'p aytsaq, retsenziya do'retiwshilik h'aqq'nda do'retpe bol'p esaplanad?.

Retsenziya – publitsistikal'q sh'g'arma. Al, ol izertleytug' h' sh'g'armalar - ko'rkem a'debiyat, ilimiy miynetler, ko'rkem o'ner (muz'ka, sah'nal'q sh'g'armalar, su'wretshilik h'a'm t.b.) do'retpeleri bol'w? mu'mkin. Demek, retsenziyan' h' oekti – konkret turm'is waq'yalar? emes,, al, ddo'retiwshininin' jeke sanas'han h'a'm ju'reginen o'tken janapay tu'rde berilgen o'mir sh'hl'g'? eken. Onnan da a'piway'last'r'saq, maqalan'h', ocherktin', feletonn'h' u'yreniw h'a'm juwmaq ayt'w obekti -o'mir sh'hl'g'?; al, retsenziyan' h' obekti – bu'gin u'yrenen o'mir sh'hl'g'?; ruwx'y sh'hl'q. Retsenziya-qays? bir sh'g'arma avtor? omir sh'hl'g' h' jetkerip bergenligin, do'retpe'nin' turm'is h'aq'lyqatl'g' na sayl'g' h', demek, do'retiwshilik sheberlikti bah'alawsh? janr eken.

U'shinshiden: Jurnalistika janrlar? turm'is waq'yalar' h' qamt'w? h'a'm olar h'aqq'nda juwmaqlar sh'gar'w ko'lemi boy'nsha da o'zgeshelenedi. M'sal?, xabarda belgili bir waq'itda bolg'an, (waq'it shegaras? tar), bir jerde bolg'an (geografiyal'q ko'lemi tar), demek, waq'it h'a'm or' h' ko'lemi sheklengen waq'ya operativ, q'sqa xabarlanad?. Bunda analiz de bolmaytug' h' h'ltan, ol informatsiyal'q janrg'a kiredi. Korrespondentsiyada analiz bolad?, lekin, bir *fakt* obekt s'pat'nda al'had?. Demek, waq'it h'a'm or' h' shegaras? tar. Al, analitikal'q janrd' h' biri bolg'an maqalala belgili b ir problema ko'terilip sh'g'atug' h' bolg'anl'qtan, birneshe faktler dizbeginen, demek, h'a'r q'yl? waq'itda, h'a'r q'yl? or'hlarda bol'p o'tken waq'yalardan paydalan'wg'a tuwra keledi.

Tortinshiden: publitsistika janrlar? qorkemlew qurallar'han paydalan'w da'rejesine qaray o'zgeshelenedi. M'sal?, *xabarda* ko'rkemlew qurallar'han derlik paydalan'lmayd?, faktler an'q atamas?menen naq ayt'lad?. Al, *su'wretleme* sezimlerde ta'sir jasawsh? sh'fayl? tenewlerge qur'lad?. *Ocherkte* qah'arman' h' ishki du'nyas' h', prixologiyal'q keshirmelerin beriwde metafora, metonimiya, sinexdoxa s'yaql? h'a'r q'yl? obrazl? qorkemlew qurallar'han, al, *feleton*, *pamflet* janrlar'nda kemshiliklerdi qatt? s'ng'a al'w maqsetinde satiral'q ko'rkemlew

quralar? bolg'an ironiya, sarkazmlardan, ush'rma so'zlerden ken' paydalan'lad?
Bastan ayaq ironiyag'a qur'latug' n feletonlar da bar.

Publitsistika janrlar n u'yreniwde h'a'm analiz etiwde mine, us?
o'zgesheliklerdi itibarg'a al'w kerek bolad? Ja'ne son? da ayr'qsha atap o'tiw
kerek, publitsistika janrlar n n' barlg' na ta'n bolgan ul'wmal'q belgiler de bar.
Bular:

- joqar? ideyal'q pozitsiya;
- aktuall'q;
- operativlik;
- faktke sad'ql'q;
- publitsistlik sheberlik.

Bul s'patlard n' h'a'mmesi de jurnalistikan n' waz'ypas han kelip
sh'g'ad? Jurnalistikan n' waz'ypas? - ja'miyetti salamatlast'r'wg'a, ruwx'ly
azadal'qqa, ja'miyetlik pikirdi progresske, jark n keleshekke x'zmet etiwge
bag'darlayd? Ol ush n xabarlard?, waq'yalard?, qub'l'slard? jetkeriwde an'q
faktke, h'aq'lykatl'qqa su'yeniw tpalap etiledi. Baspaso'z x'zmeti izbe-izli,
u'zliksiz protsess bolganl'qtan opreativlik, informatsiyal'q talap ku'n nin'
a'h'miyetli jan'al'g' na informatsiyal'q mu'ta'jlik aktuall'qt? talap etedi. Endi us?
talap h'a'm waz'ypalard n' «Qoraqalpog'iston tongi» («Amu tongi») gazetas hda
or'hlant'w o'zgesheligin u'yrenip sh'g'ay'q.

A'l'bette, informatsiyal'q x'zmet, faktler menen u'git-na'siyat ju'rgiziw bul
qalegen baspasozdin' tiykarg'? waz'ypas? bol'p esaplanad? Biraq, tek g'ana
faktlerdi beriw jetkiliksiz. Al, o'z gezeginde jurnalist bol'p o'tken waq'lyag'a,
h'a'diyse yamasa qub'l'sqa dur's h'a'm a'dil bah'a berip, og'an o'z
mu'nasiybetin bildirip o'tkeni or'hl? Us? ta'repinen kelip sh'g' p informatsiyal'q
materiallar d?to'mendegi janrlarg'a aj'ratam'z:

1. Xabar
2. Reportaj
3. Esap
4. İntevyu.

Sonʻn ishinde xabar enʻ tiykarʻ? informatsiyalʻq janrlardʻnʻ biri. baspasoʻzde xabardʻnʻ oʻzine jarasa tuʻrleri formalarʻ, sonday-ak, wazʻypalarʻ hʻaʻm talaplarʻ boladʻ. Xabargʻa qoyʻlpatugʻʻn enʻ tiykarʻ? talaplar: originallʻq, ʻqshamlʻq hʻaʻm qʻsqaq bolʻp tabʻladʻ.

Xabar-informatsiyalʻq janrdagʻʻ? materiallarʻdʻnʻ enʻ koʻp taralgʻan tuʻri bolʻp, ol gazeta oqʻwshʻ? ushʻn enʻ tiykarʻ? informatsiya deregi esaplanadʻ. Onda bir yamasa bir neshe faktler hʻaqqʻnda qʻsqa hʻaʻm ʻqsham qatarlar duʻziledi. Sonlʻqtan da, fakt xabardʻnʻ tiykarʻ? bolʻp tabʻladʻ. Xabardʻnʻ operativligi (tezligi) onʻnʻ taʻsirshenʻligin taʻmiynleydi. Keshiktirip berilgen xabarlar bolsa oʻzininʻ taʻsir kuʻshin jogʻaltadʻ. Xabarda waqʻya, hʻaʻdiyse, jagʻday, faktler tiykarʻnda soʻz etilip, onda ulʻwmalʻqtan jekkelikke qarap pikir juʻritiw tiykarʻ? orʻndʻ? iyeleydi.onda qashanʻ? Qay jerde, ne boldʻ? – degen sorawgʻa juwap berilgennen keyin, qʻsqasha ulʻwmalastʻʻwshʻ? pikirler aytʻladʻ. Al, ayrʻm xabarlarda tek gʻana faktler menen sheklenedi. Maʻselen: «...*Joriy yilda Respublikamizda 100 ming tonna mahʻalliy ugit jamgʻarmasi va gʻisht jamgʻarmasi va 200 ming tonna kompost bostirish rejalashtirilgan. Ayni damlarda kuniga 3-3,3 ming tonna maxalliy ugʻit, atiga 0,5 tonna kompost taʻerlanilmoqda. Jami 394,6 tonna maxalliy ugʻit, 122,4 tonna kompost taʻerlandi. Beruni, Twrtkul, Amudarë tumanlaridan boshqa tumanlarda dala boshida maxalliy ugʻit tashib shiqarilish hʻamda kompost taʻerlash qoniqarsiz yurgizilmoqda*» (AT., 18.01.2001).

Xabar rubrikasʻ? koʻbineso olardʻnʻ mazmunʻha qarap beriledi. Maʻselen. Olar turaqlʻ, maʻwsimlik hʻaʻm waqʻlsha bolʻp boʻliniwi muʻmkin. Turaqlʻ rubrikalar gazetadʻnʻ qaʻlegen sanʻnda ushʻrasʻwʻ? muʻmkin. Maselen: «*Istiqbol va istiqbol*», «*Isloxat odimlari*», «*Non – ulugʻ nemat*», «*bazorga boror ywlda*», «*Atu Tongiga jovob beradi*», «*Respublika xabarlari*» «*Dil swzi*», «*ʻInson va qonun*», «*Tibbiët*», «*Wqing , faqrlaning*» hʻaʻm t.b.

Xabarlarda koʻbirek tema bir yamasa bir neshe birikpelerden qurʻladʻ. Olar ʻqsham jay gaʻp, soraw gaʻp, aʻpiwayʻ? gaʻp tuʻrinde bolʻwʻ? muʻmkin. Maʻselen, «*Shudgor*», «*Kuzgi bugʻdoy*», «*Ekinzorlar nega payxonʻ?*», «*Er tekishlash va chel*

olish», «Xalqoro turnir bwldi»h'am t.b. Ja'nede bir rubrika ast'na birneshe xabarlard? o'z temalar? menen ja'riyalaw da'stu'ri de en' jayg'an. Ma'selen, gazetan' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda «Respublika xabarlar?» rubrikas?menen «E'zuvchilar kengashdilar», «Xalqoro turnir bwldi», «Tulkishek tay'er bwldi», «Malikalar tanglovi» temas'ndag'? xabar janr'ndag'? materiallar jaylast'rl'g'an. Ja'ne bir o'zgesheligi gazeta atamas? «Qoraqalpog'iston tongi» dep o'zgertilgennen keyin, onda jan'a rubrikalar payda bold?. Ma'selen, «Qoraqalpog'iston tongi», «Olam aksi internatda» rubrikalar?. Son' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda ishinde, «Qoraqalpog'iston tongi» rubrikas?menen bir neshe xabar janr'ndag'? materiallar beriledi. M'asal?: «Ekin surati avjida», «Dalada yashil nih'ollar», «Amaliy tashg'ilot», «Gwzzallikni seving, qadirlang», «Qoraqalpoq kinosi 40 e'shda», «Jah'on chempionati». Al, «Olam aksi Internatda» rubrikas?menen «Polshadagi saylovga doyr», «Taylanddagi si'esiyy vaziyat», «Koverrtagi wq kimga atalgan», «Arablar va isroilliklarning munosobotlari» temas'ndag'? shet el xabarlar? ja'riyalang'an.

Endi 2001-j'lg'? bir san'ha, yag'n'ly, 18-yanvar san'ha d'qqat qaratay'q. Bul sanda gazeta atamas? u'stinde “YaNGI ASRNING DASLABKI ODIMLARI” su'reni u'lken xa'ripler menen berilgen.

Al, a'debiyat beti a'dettegidey to'rtinshi bette jaylast'rl'gan. Bunday dastu'r kopshilik gazetalarda bar, a'l'bette. On' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda oq'wsh? ush' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda unaml? ta'repleri ko'p.

Gazetan' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda tortinshi beri “Dem al' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda beti” s'pat'nda x'zmet etiw'i arqal? ok'wsh' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda emotsionall'q ta'sir ku'shine iye. Onda Tuga Xonn' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda “jaqsibike nima dedi?” satiras?, Ernest Begmatovt' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda “Ism chiroyi”, Diana Mamutovan' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda “Yulbars tunagan twlpor” gu'rrin'i ja'ne de “Wz qadrini bilgan, swz kadrini biladi” rubrikas'nda “E'qimlining chwmligi bilinmas”, E'g' ish, yalong'osh et”, “Jalado qolgan – emgirdan qutilmas”, “janjalli joyda jag'ingni ochma”, “Jar boshiga etganda otning boshini tortma” temas'ndag'? q'zsqqa m'y'q tartar qatarlarg'a or' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda berilgen. Gazetan' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda aq' 18-yanvar 2001-j'lg'?san'nda “Dushmandan h'am wrganish mumkin” degen Montennin' danal'q so'zleri menen juwmaqlang'an.

“Qoraqalpogiston tongi” gazetasida en’ itibard? tartatug’ h rubrikalar kopshilikti q’z’qt’ra alg’an.. Maa’elen: “*Ming dardli dunē*”, “*XXI asr qaldirg’ishlari*”, “*tarix va manaviyat*”, “*Isloxot odimlari*” h’am t.b. gazetan’ tart’ml?, mazmunl?. Q’z’ql? bol’p sh’g’w’nda a’l’bette, rublikalardan baslap, illustratsiyal’q bezeliwler, temalard’h’ tart’ml’l’g’?, dur’s h’a’m orn? orn’nda jaylast’r’l’w? a’h’miyetli or’nda tutad?. Sonl’qtan da, us? gazetan’h’ tariyx’h’ u’yreniw menen birge biz Gulistan Annakl’cheva redaktorl’q etken da’wirdegi redaktorl’q sheberlik ma’selelerine d’l’qqatt’awdar’wd?maqset etkenbiz.

Sebebei, gazetan’h’ ok’wsh’lard’h’ kewlinen sh’g’w’nda redaktord’h’ sho’lkemlestiriwshilik x’zmeti h’a’m sheberligi a’h’miyetli rol oynayd?. Bul bolsa us? gazetada x’zmet etip at’rg’an jurnalistler ja’ma’a’tinin’ ta’jriybesine, ko’nlikpelerine, us’llar?menen sheberliginin’ ayq’h qorinisi bol’p esaplanad?.

Gazetan? qol’ha alg’an h’a’r bir oq’wsh’h’h’ na’zeri da’slep on’h’ bezeliwine tu’sedi. Ha’zirgi waq’lta respublikal’q, qalal’q, rayonl’q h’a’m taraw’q gazetalard’h’ derlik barl’g’? (ayr’lm bayram sanlar’han basqa) aq-qara ren’li bol’p baspadan sh’g’ad?. Son’h’ ishinde “Qoraqalpog’iston tongi” gazetas’da. Biz izertlew da’wirimizde on’h’ eki san’h’ g’ana ren’li boyawlarda ush’ratt’q. Biri bayram san?, ekinshisi “Amu tongi” atamas’han “Qoraqalpog’iston tongi” atamas’ha o’tken san?.

Da’slep gazetan’h’ “Amu tongi” atamas’nda sh’l’qqan sanlar’h, yag’h’ny 1992-j’ldan - 2010-j’l’g’a shekemgi da’wirlerdegi sanlar’h’h’ texnikal’q h’a’m illyustratsiyal’q bezeliwine d’l’qqat qaratay’q. Us? da’wirlerde gazeta derlik aq-qara ren’de sh’l’qqan.

Ha’r day’lm gazetan’h’ atamas’qas’han on’h’ “Kuch bilim va tafakkurda” su’reni or’h alg’an. Bunnan keyin “Qoraqalpog’iston respublikasi jwqorg’i kengesi va respublika vazirlar kengashining gazetasi” degen jaz’wd? ok’ym’z. Gazetan’h’ 1992-j’l 25 iyulden sh’g’a baslag’an? gazetan’h’ atamas’h’h’ ast’nda ko’rsetilgen. Gazetan’h’ 2000-j’l 17-avgust №33 (368) san’h qolg’a al’p, on’h’ bezeliwine itibar qaratay’q. Bul san barl’q gazeta sanlar? s’yaql? aq-qara ren’de sh’g’ar’l’g’an. Atamas’h’h’ u’stingi ta’repinde “XXI asrga 9 h’amnafas vatan”

degen u'lken jaz'w su'wretli berilgen. Bunnan son' "Amu tongi" swrovnomasi or'n alg'an. Onda to' mendegishe sorawlar qoy'lg'an:

1) *Yurtimizda ozod h'aët, orzu-umidlar, niyat-maqсадlar bilan mana 9 yildirki, mustaqillik ulug' bir mano-moh'iyat kasb etmoqda. Yurt, vatan va inson mustaqilligini qanday tushunasiz? Umuman, Siz, wzingiz mustaqil insonmisiz?*

2) *Shonli va aziz 9 yilda elda, jamiyatda qanday wzgarishlar bwldi, deb wylaysiz? Wz h'aëtingizda-chi?*

3) *Orzu-umidsiz inson ywq! Ertangi kun – XXI asr ostonasida turib Wzbekistonni, wz turmushingizni kelajagda qanday tasavvur qilasiz?*

Bug'an no'kis qalas? h'a'kimi, O'zbekstan respublikasi Oliy Ma'jlisi deputati İmiamin Xalmuratovtin' juwabı "Yurt tinchligi, vatan ravnaqi, xalq manfaati muqaddasdir" degen atamada jariyalang'an. A'piway?, ku'ndelikli maqalalardan o'zgesheligi soraw "Amu tongi" degen gazeta atamas'h'h' u'stingi ta'repine jaylast'lg'an. Bul, birinshiden, materiald'h' ayr'qshal'g'h' ko'rsetse, ekinshiden, materiald'h' jaylast'lg'w'hdag'? o'zgeshelikti belgilep tur'pt?. Juwapt'h' qas'nda h'a'kimnin' su'wreti berilgen. Su'wret an'q ko'riniske iye h'a'm juwap materiald'h' biraz juwapkershilikli ekenligin da'llilleydi.

Bunnan keyin "Ogoh' bwlaylik, odamlar! Tinchligimizni h'imoya qilishimiz kerak" atamas'hdag'? informatsiyal'q material jaylast'lg'an. Onda 15 avgust ku'ni No'kiste Qaraqalpaqstan Respublikas' aktivlerinin' j'ynal'is' bol'p o'tkenligi h'aqk'nda ayt'lad?. Materiald'h' dawam'ekinshi bette bas'lg'an.

Gazetan'h' birinshi betinde ja'ne de "Mustaqillikning 9 yilligiga el tuh'fasi" atamas'nda fotokorrespondent B.Allashevtin' fotosu'wretlemesi berilgen. Su'wretler aw'l-xojal'g'? miynetkeshlerinin' at'z bas'hdag'? h'a'reketleri ko'rinishinen al'hg'an bol'p, on'h' jaylast'lg'w' ayr'qsha d'qqatt? tartad?. Su'wretlerdin' ast'nda nadpis, yag'h'ny tu'sindirmeleri berilgen. "Tuman kengashi sessiyasi" temas'hdag'? Qaraqalpaqstan xabar agentliginin' informatsiyal'q bildiriwi de birinshi betten or'n alg'an.

Gazetan'h' birinshi betindegi rubrikalar d'qqatt? tartad?. Olar: "Xalq talimi va isloh'ot", "Amu tongi javob beredi", "Vozorga borar ywlda" rubrikalar?

bolib, ular tekstning mazmunidan derek beradi. *“Xalq talimi va islohot”* rubrikasida menen *“Yaxshini kibr fikr qil...”* maqalasi joylashtirilgan. Materialning joylashtirilish shartlari, ko'p orindan olmaydi. Janing de oning temasitibard tartibini?

“Amu tongi javob beradi” rubrikasida astunda bir neshe juvab xatlar joylashtirilgan. Har bir xat o'z temasida menen sa'vlelengen. Tema mazmuni ashi turibdi. *“Vozorga borar yulda”* rubrikasida astunda *“Spirt tsexi nega ishlamay qoldi?”* degen atamadag' maqala H.Usmon avtorligida joylashtirilgan. Maqalaning basibirinshi bette, dawam u'shinshi bette basilgan.

Gazetaning ekinchi betinde bolsa, *“OGOH BWLAYLIK, ODAMLAR!”* temasidag' bir neshe materiallar, kishkene temashalar menen orin algan. Olar: *“Tinchligimizni himoya qilishimiz kerak”*, *“Xalq xianatni kechirmaydi”*, *“Yanada jipslashamiz”*, *“Kimki imon bolsa jazo topg'usidir”*, *“Ularga xalqimiz nafrati”*, *“Elim, avaylagin, bolalaringni”*, *“Xalqimiz h'am, tarix h'am lanatlaydi”*. Usibette eki *“Ular xalq, vatan uchun jonlarini fido qildilar va xalq qalbida mangu qoldilar”* temasida menen bir qatar ishki isler xizmetkerlerinin javobgarlik qah'armanliklari haqqida aytlatilgan su'vretli material berilgan. Su'vretler gazetaning tartibini, ta'sirshen h'am mazmuni bolishga tiykar bolib turibdi.

Us gazetaning u'shinshi betinde bolsa, birinchi bettegi *“Yaxshini kibr fikr qil...”*, *“Spirt tsexi nega ishlamay qoldi”* *“Amu tongi javob beradi”* degen materiallarning dawamlari joylashtirilgan. Buning tashqari *“Istiqbol va istiqbol”* rubrikasida menen *“Sharqona va milliy uslubda”* su'vretli maqalasi, *“Respublika ha'eti qisqa satrlarda”* rubrikasida astunda *“Qietning shashti baland”*, *“Bolis ovul deh'qonlari”*, *“El dardiga darmon”*, *“Jasurbekning daromadi oshmoqda”*, *“Ikki ochko jamg'arildi”*, *“Umidimiz eshlardan”* degen temalardag' qisqa xabarlar berilgan.

Gazetaning to'rtinchi betinde bolsa, *“Yadnoma”* rubrikasida *“Wtli sog'inch qoldi izlaringizda”* temasidag' maqala portret su'vreti menen berilgan. To'rtinchi bette buning basqa su'vretli material joq. Demek, gazetaning us bir saning alib qarasaq baribjog' 9 su'vret joylashtirilgan. Bir tartibini ta'ribi

su'wretler an'q sh'qan. Bunnan t'sqar? ayr'm temalard'h' qara boyawl?, mayl? beriliwi, ayr'm temalard'h' kursivte teriliwi, ayr'm temalard'h' fon menen beriliwi d'qatt? artad?. Gazetan'h' bezeliwine joqar? bah'a qoy'wg'a tiykar bola alad?. Us?sandag'? gazeta tiraj?660 t?qurayd?.

Endi 2001-j'lg'? bir san'na, yag'n'ly, 18-yanvar san'na d'qat qaratay'q. Bul sanda gazeta ataması u'stinde "YaNGI ASRNING DASLABKI ODIMLARI" su'reni u'lken h'a'ripler menen berilgen.

Birnshe bette bir neshe rubrikalar or'h alg'an. Yag'n'ly olar: "*Mavsum tashvishlari*", "*Mustaqillikni kwz qorachig'iday asraëtganlar*", "*Non – ulug' nemat*", "*Bozorga borar ywlda*", "*Islah'ot odimlari*", "*Amu tongi javob beradi*" rubrikalar?. Temalar: "*Yurt h'imoyachilariga bag'ishlandi*", "*Ustaxonada tug'ilgan yangi maqsadlar*", "*Ekinzorlar nega payh'on?*", "*Twtkwlda raislar wzgartirilmogda...*", "*XXI asrning h'ar kuni xalq bilan*", "*Ona er inomi yili bwlsin*" h'a'm t.b.

Gazetanin' ekinshi betinde bolsa, "Ikkinchi chaqiriq Qoraqalpog'iston Respublikasi Jwqorg'i Kengesining beshinchi sessiyasi" atamas'ndag'? ***Qoraqalpog'iston Respublikasi Jwqorg'i Kengesi qarorlari*** berilgen. Onnan keyin "*Mustaqillikni kwz qorachig'iday asraëtganlar*" rubrikas? menen "*Mard va jasur wzbek askari*" temas'ndag'? su'wretli maqala h'a'm de "*Vatan h'imoyasi muqaddas burch*" temas'ndag'?intervyu ja'riyalang'an.

U'shinshi bette "*Haëtimiz barometri*" temas'ndag'? ko'rinisti beriwshi su'wretli meterial, "*Ug'it – tuproqning madori*" temas'ndag'? portretli material berilgen. Gazetan'h' ekinshi h'a'm de u'shinshi betlerinde bunnan basqa illyustratsiyal'q materiallar or'h almag'an. Sog'an qaramastan, gazetan'h' ko'rinisi to'men emes, oq'wsh'h'h' d'qat'h h'a'm itibar'h tarta alad?. A'sirese, maqalalard'h' ra'n'ba'-ren' rubrikalarda, tart'ml? temalarda ja'riyalan'w? q'z'g' wsh'l'q oyat'wg'a tiykar bolad?.

Gazetan'h' to'rtinshi beti a'dettegidey "dem al's" beti bolg'an. Onda Twra Xonning "*Jaqsibeka nima dedi?*" satiras?, Ernst Begmatovning "*İsm chiroyi*", Diana Mamutovaning "*Ywlbars tunagan tunlar*" gu'rrin'i ja'ne de "*Wz qadrini*

bilgan, swz qa'drini biladi” rubrikasida “*Ėqimlining chwtiri bilinmas*”, “*Ėg' ich, yalong'och ėt*”, “*Jalada qolgan - ėmg'irdan qwrqmas*”, “*Janjalli joyda jag'ingni ochma*”, “*Jar boshiga etganda otning boshini tortma*” temasidag' q'z'ql? q'sqa m'y'q tartar qatarlarg'a or'ñ berilgen. Gazetan'ñ aq'r'nda “*Dushmanidan h'am wrganish mumkin*” degen Montennin' danal'q so'zi menen juwmaqlang'an.

“Qoraqalpog'iston tongi” gazetasida en' itibard' tartatug'ñ rubrikalard' ush'rat'w mu'mkin. Ma'selen: “*Ming dardli dunė*”, “*XXI asr qaldirg'ochlari*”, “*Tarix va manaviyat*”, “*Ėsloh'ot odimlari*” h'a'm t.b. Gazetan'ñ tart'ml'q q'z'g'arl' bol'p sh'g'w'nda a'l'bette, rubrikalardan tart'p, illyustratsiyal'q bezewler, temalard'ñ tart'ml'g'?, dur's h'a'm orn' orn'nda jaylast'r'w' a'h'miyetli or'ñ tutad'. Sonl'qtan da, us' gazetan'ñ tariyx'ñ u'yreniw menen birge biz, redaktorl'q h'a'm jurnalistlik sheberlik ma'selelerine de d'qqat qaratt'q. Sebebi, gazetan'ñ oq'wsh'lar kewlinen sh'g'w'nda on'ñ bezeliwi de ayr'qsha rol oynayd'. Bul bolsa us' gazetada x'zmet etip at'fg'an jurnalistler ja'ma'a'tinin' ta'jiriybesi, ko'nlikpeleri, us'llar'menen sheberliginin' ayq'ñ ko'rinisi bolad'.

«Qoraqalpogiston tongi» gazetas' materilar'ññ janrlar'h'a'r tu'rli. Gazetan' bezew dizayn maselesinde h'a'r bir san basqas'na usamag'an h'alda tayarlanad'. G. Anaklichevan'ñ baspaso'zdegi is ta'jriybeleri gazetag'a redaktorl'k da'wirinde ayq'ñ sezildi. Us'nday izleniwshilik s'pat'nda «*Qa'diriyat*» rubikas' h'aqq'nda ayt'p o'tiw mu'mkin. Onda tayarlang'an materiallar tematikas' ken', mazmun' teren'ligi menen ayr'lad'. M'sal'q, Robiya Yuldashevan'ñ «*Bilimli adam tiykars'z h'esh na'rsege ushpayd'z*» (№38.11-oktyabr)at'l' sawbeti aktual ma'selege qur'lg'an. Onda Yusup iyshan meshiti imam ka'tibi A'bdirah'man maqs'm Matsafaev penen sa'wbette h'a'zirgi ku'nde jaslar'm'zd'ñ bilip-bilmey h'a'r q'yl' diniy ag'mlarg'a kirip ketiwi ayt'l'p, «*Xiztut-tah'rir*», «*Jih'ad*», «*Shah'idlik*» diniy ag'mlar', olard'ñ jamiyetke kerit'a'siri, jaslar aras'nda u'git-na'siyatlawda on'ñ jalg'anlar' sa'wbet bar's'nda ash'lgan. Sa'wbettin aktuall'g' sonda, onda jaslar ta'rbiyas' h'a'm din xaqq'idag' ma'selelerdin' o'z-ara baylan's' ayt'lgan.

Jaslar bu'gingi ku'nimizdin' h'a'm erten'gi ku'nimizdin' sheshiwshi ku'shi. Olard? ta'rbiyalaw pu'tip bir ja'miyettin' waz'ypas?. Us? ko'z-qarastan bah'alag'anda tan'lap al'ng'an tema ku'nin' a'h'miyetli ma'selesi. Jaslar ta'rbiyas? ush'n bar'lq sharaylatlar h'a'm imkariyatlar jar't'w'ha karamastan, ayr'm jaslard'n bilip-bilmey basqa jolga kirip ketiwi.Jasl'q sol na'rskeni menen baxt'yar, on'h' keleshegi bar. Olard? bul joldan al'p sh'g'wda isleniwi tiyis jum'lard? gazeta ku'ta' dur's bayanlay alg'an.Sa'wbet penen tan'skannan keyin oq'wsh? o'zine «Bu'ginnin' sharas'n ko'rip,erten'ge mu'ta'jligi qalmag'an insan ak'l'ldur» degen juwmaqqa keledi.

«Qa'diriyat» rubikas'n ja'ne bir abzall'g'? sonda, onda turli janrdag'? materillar or'n algan.Zuh'ra Kudaybergenovan'h' «Bu'rkit t'rnak xan'm» (№48 17-noyabr)maqalas? jamiyetlik pikirdi oyat'wg'a qarat'lg'an.k'zlard'n h'a'dden t's t'rnaq o'siriw a'deti s'nga al'h'w menen birge bul bizin' xalk'm'z ush'n jat illet ekenligi ayt'lg'an. Gazeta oq'wsh'lar'n pikirlewge baslawsh? ja'miyetlik pikirdi oyat'wg'a qur'lgan maqalalard'n ko'beyiwi arqal? on'h' oq'wsh'lar h'a'm s'rtq? avtor san'h'n osiwi mu'mkinligin redaktor jaqs? biledi. Mine son'lqtan da jaslar ta'rbiyas?maselesi gazetada turaql?or'n al'ng'an.

Us? rubrika ast'nda jar'q ko'rgen M.Xudaybergenovt'n' «Ana tili-anaday ull?»(1-dekabr.2010-j, №50) atl? maqalan'h' tarbiyal'q a'h'miyeti u'lken. Ilimpaz til xaqq'nda ilimiy tiykarlard? keltiredi h'a'm jamiyetimizde a'melde sol n'zamlard'n or'hlanbay at'rg'an'g' h' s'ng'a alad?. Til millettin' maqtan'sh?lekin on'h' qa'dir-q'mbat? bilinbeydi. Avtor ma'mleketlik til biyligi berise de Qaraqalpaq tiline bolg'an itibarda az ekenligin s'ng'a alad?. Ha'dislerde ayt'w'w'sha «Ilimdi u'yrenip alg'an kisinin' o'z ilimin basqalarga u'yretpewshiligi- misli mal-du'nya j'ynap,on? sarp q'lmay, ko'mip qoyg'an menen barabar». Us? pikirlerdi ilimpaz M.Xudaybergenovt'n' maqalas'n ok'p bol'p ayt'wg'a bolad?. Sebebi ilimpaz til bilimi h'aqq'nda emes al tildin' qa'diri h'aqq'nda filosofiyal'q pikirlerkin bayanlag'an.

«biytap o'zin bah'al? sanaw? ush'n bir tilegi bolad?. Ol-den saw'lq. Deni saw insan o'zin bax'al?sanaw?ush'n m'h'san tilekke iye.»-deydi İbn Sino.

İnsan o'tkir na'zeri menen bag'p,du'nya kitab'han o'z qa'dir-q'mbat'han, u'lesin bilip al'w? laz'm. Belgili filosof Sokrat aytqan'nday «O'nerden go'zzall'raq, bilimnen ull'raq na'rse joq, ar uyattan art'g'x'raq bezew joq, peyli qaran'g'x'qtan jaman'raq illet joq ». Gazeta sh'g'ar'w isi de bir o'ner. Onda inta'qlas bolmasa. Juwappershilikti sezinbese. Oq'wsh'qa'lbin tu'sinbese gazetan'h' mazmun'da. Redaktord'h' x'zmeti de bosqa ketedi.

Gazeta oq'g'an oq'wsh'da us'nday. Redaktor us'talap tiykar'nda tek unaml' qub'l'slar tuwral' g'ana emes, tu'rli bag'dardag'?, m'sal?, kewilsiz isler, o'kinishler tuwral'da materiallar'd? jariyalaw arqal'o'z ok'wsh's'h' pikirlewge, o'mirden sabaq al'wg'a bag'darlayd?. Us'nday maqala qatar'ha Miyasar Kabulovan'h' «J'hayat jaza'z qalmayd'», S.Dautovan'h' «Url'q tu'bi xorl'q» atl' makalalar'h' atap o'tiw or'hl?. Materiallar «J'hayat h'a'm jaza» , «Sud zal'han ocherkler» rubrikalar'ha jaylast'x'g'an. Redaktorl'q sheberlik sonnan ibarat. Sud protsessindegi materiallar'd'h' tematikas'ha itibar berip ekinshi bir rubrikan' ashad?, us'lay oq'wsh'na'zerine ja'ne bir kewilsiz wak'ya h'a'm on'h' unams'z illetin ash'p beredi.M.Kabulovan'h' «Paraxorl'q» (19-noyabr,Nº47)atl' sul ocherki us'h' bolsa xudojnik ta'reinen sog'x'g'an illyustatsiyal'q material menen bezelgen.

Endi materiallard'h' jaylast'x'w h'aqq'nda az'kem so'z.

Ku'nnin' jan'al'g'hdag'? materiallar gazetan'h' birinshi betinen or'han alg'an.M'sal?, G'ayrat Atajanovt'h' «Terimde en' alg'x' studentler» atl'maqalas' ku'nnin' jan'al'g'? bolg'an? us'h'nda birinshi beten or'han alg'an. Maqalada Qaraqalpaq ma'mleketlik universiteti Ta'biyat tan'w h'a'm gelgrafiya fakulteti studentleri aras'nda en' tergishlerinin' x'zmeti bah'alan'p sawg'alar berip at'g'anl'g'? su'wretli materiallar menen tol'qt'x'lgan. Bunday materiallard'h' ta'sirshen'gi temada emes, su'wrette bol'p esaplanad?. O'ytkeni, mapazd'h' temas?, ku'nnin' a'h'miyetli ma'selesi so'zde emes ko'riniste berilse oq'wsh'ga emotsionall'k tasir jasay alad?. Sonl'qtan redaktor us'ta'replerin esapqa al'p birishi betke su'wretli materiallard'jaylast'x'wg'a erisip kelmekte.

Aktual sa'wbet janri ekinshi orinda ortag'a jaylastirilad. Onda dizaynge qosimsha sorawlardn baska shrifte teriliwi h'a'm juwaplardn basqasha jaylastirw? menen ajralad. Ha'r qanday sn makala u'shinshi betke jaylastirw?, arawl? rubrikalar menen jarilad. Rubrikalar h'ar sanda h'a'r kyl? tu'rde beriledi. Misal? Bir sannda «Sud zalhan ocherkler» dep berilse, ekinshi sanda sonday temadag'? material «J'hayat h'a'm jaza» rubrikas? astnda or'n alg'an.

Gazetada «Jaslar jaslar h'aqq'nda». «Manaviyat», «Ha'pte xabarlar?» rubrikalar? turaql? tu'rde beriledi. Olarda tematika ken' h'a'm on'n avtorlar? da turli ka'sip iyeleri. Kallibek Qosekeevt'n «Kasibinen kamal tapqan sh'paker» ocherki kah'arman? Respublitkal'q k'ztawl? tez ja'rdem ilimiy oray'n'n Nokis filial? trvmotologiya bo'limi baslg'? Dawletiyar Na'wbetov. Materiald'n da'l ortas'na sh'perdin' jum's protsessindegi su'wreti da'l taw'p qoylg'an.

Feruz Nurullaevan'n avtorl'g' ndag'? maqala «Toylar h'aqq'nda oylar» dep atalg'an. Ja'miyetlik pikirdi oyatwsh? bunday materiallar a'dette. U'shinshi bete jaylastirilad. Bul ku'ta' dur's. Sebebi. oq'wsh? gazetadan tek janal'k izlemeydi. o'zine pikirles dos, dem al'w ush'n zaw'ql? tema izleydi. Redaktor o'z oq'wsh's'n'n talaplar'n esapka al'p endi birkansha turm'sl'k faktlerge tol? materiallard? jay lastirad. Us'lay olard? oylan'wg'a iytermeleydi.

II BAP. GULISTAN ANNAKLICHEVANIN' JURNALISTLIK XIZMETI

2.1. A'debiyatga'publitsistikalik pafos

Gulistan Annaql'icheva (Matyakubova q'zliq familias?) 1948-jil To'rtku'l rayon'nda tuv'ldi. 1972-jil Tashkent ma'mlekeetlik universitetinin' jurnalistika fakultetin. 1991-jil Joqar?Siyasattan'w mektebin tamamladi.

1966-jil To'rtku'l rayonliq gazetas'ni korrektor?bolib jum'as baslag'an G.Matyakubova 1968-jil bur'ng'? O'zbekstan Respublikas? jaslar sho'lkemi To'rtku'l rayonliq komitetinin' mektepler boy'nsha bo'lim baslig'? bolib isledi. 1977-81-jillar? To'rtku'l rayonliq gazetas'nda juwapli xatker, 1981-85-jillar? redaktor?lawazm'nda miynet etti. 1985-90-jillarda Qaraqalpaqstan Respublikas? Joqarg'?Ken'esi jergilikli o'zin-o'zi basqar'w boy'nsha komissiya baslig'? 1992-93-jillar? Qaraqalpaqstan Respublikas? jergilikli o'zin-o'zi basqar'w xalq deputatlar? Ken'esi, ja'riyal'liq h'a'm g'alaba xabar qurallar? isleri boy'nsha komitet baslig'? 1993-95-jillarda Qaraqalpaqstan Respublikas? Joqarg'? Ken'esi Baslig'?h'h' or'nbasar? waz'ypas'ni atqar'wsh? h'a'm Ma'mleketlik h'akimiyat h'a'm ma'deniyat isleri boy'nsha komitet baslig'? 1995-jil Qaraqalpaqstan Respublikas? Joqarg'? Ken'esi sekretariat baslig'? 1995-98-jillar? Qaraqalpaqstan Respublikas? Minstrleri Ken'esi baslig'? or'nbasar?, Respublika xayal-q'zlar komitet i baslig'?bolib isledi.

1999-2005-jillarda "Amu tongi" gazetas'ni Bas redaktor?, 2005-2010-jillarda O'zbekstan Respublikas? Oliy Ma'jlisi N'zamsh'liq palatas'na deputat bolib saylandi,Xalqaral'liq isler h'a'm parlamentler ara baslan'lar komitetinin' ag'zas?s'pat'nda is al'ib bard?

2010-jildan baslap "Qaraqalpog'iston tongi" gazetas'ni Bas redaktor? waz'ypas'nda, 2011-jildan "Qaraqalpaq a'debiyat?" gazetas'ni Bas redaktor? waz'ypas'nda miynet etip at'i.

Respublikam'zd'h' a'debiy, ma'deniy turm'is'nda jan'a baslama menen sh'g'p 2011-jil "Qaraqalpaq a'debiyat?" gazetas'ni sho'lkemlestirdi. O'zining

o'mirin ku'ndelikli baspaso'z benen baylan'it'ra bilgen jurnalist o'z ta'jriybelerine su'yengen h'alda jan'a bag'dardag'? gazeta o'ndirisine qol urd?

O'zbekstan Respublikas? Prezidenti I.A.Karimov o'zining «Joqar? ma'deniyat- jen'ilmes ku'sh» atli? kitab'nda ayr'qsha atap ko'rsetkenindey «Bu'gin biz tariyx'yi da'wirde- xalq'm'z o'z ald'ha iygilikli h'a'm ull? maqsetler qoy'p, paraxat – t'h'sh turm's keshirip, en' da'slep o'zining ku'shi h'a'm imkaniyatlar'ha tan's'p, demokratiyal'q ma'mleket h'a'm puxaral'q ja'miyet qur'w jol'nda u'lken na'tiyjelerdi qolg'a kirgizip at'fg'an bir zamanda jasap at'rm'z. A'llette, bunday na'tiyjelerge erisiwmizde milliy a'debiyat'm'zd'h' orn? ayr'qsha. Sonl'qtan-da, bu'gingi ku'nde a'debiyat'm'zd'h'a'm on'h' aj'falmas bir bo'legi bolg'an lirikal'q publitsistikan? u'yreniwge ayr'qsha itibar qarat'lmaqta. Sebebi, a'debiyat'm'zd'h' bir bo'legi bolg'an lirikan'h' tiykarg'? buw'h? esaplang'an lirikal'q publitsistika ja'miyetlik-siyasiy turm's'm'z dag'? adamlard'h' sanas'hdag'? psixologiyas'hdag'? oy-pikir du'nyas'hdag'? keyingi da'wirde bol'p at'fg'an o'zgerislerdi o'z waqt'nda q'sham h'a'm operativ tu'rde, tek o'zine ta'n us'lada su'wretlep beriw imkaniyat'ha iye.

Ja'miyetlik jag'dayd? keyingi sherek a'sirdegi milliy poeziyam'z dag'? publitsistikal'q lirikan'h' ku'shli rawajlan'w'h'h' tiykarg'? deregi s'pat'nda esaplaw'm'zg'a bolad?. Lirikan'h' bul tu'rinin' g'a'rezsizlik da'wirinde o'zining rawajlan'w'h'h' joqar? shegine sh'g'w'h'h' ja'ne bir sebebi, bul- shay't menen oq'wsh'h'h' o'-ara qatnas'h'h' jan'a sapa ko'rsetkishlerine o'tiwi bol'p tab'lad?.

Shay't o'zin tolg'and'fg'an oylard? oq'wsh'h'h' publitsistikan'h' dur's tu'siniwin, o'zine da'rtles bol'w'h, birgelesip oylas'wg'a, tu'siniwge umt'l'w'h qa'leydi. Us? sebepli lirika janr'nda ko'pshilik jag'daylarda publitsistikal'q pafos publitsistikal'q qatnasad?. Sonl'qtan-da, bunday qa'siyetlerge iye qos'qlard? publitsistikal'q lirika publitsistikal'q qos'qlar degen termin menen ju'ritiledi.¹

Elimiz g'a'rezsizligi j'llar'nda lirikal'q publitsistikan'h' jan'asha qa'liplesiwinde h'a'm o'sip rawajlan'w'nda ustaz shay't'm'z Qaraqalpaqstan

¹ Аяпов А. "Хэзирги карақалпақ публицистикалық лирикасын изертлеудің илимий-теориялық мәселелери"

xal'q shay'r? G.Ma'tëqubovan' orn' ayr'qsha.On' publitsistikal'q lirika bag'dar'ndag'? sh'g'armalar'nda h'a'zirgi zaman sotsiall'q progress, a'sirese turm's mashqalalar'nan tart'p, ekologiyal'q krizis h'a'm du'nya ju'zindegi ju'z berip at'rg'an waq'yalar, on' aqibetleri h'a'm de sheshimi an'q da'liyler menen ko'rkem h'a'm a'piway? til menen sa'wlelengen. Shay'r ta'repinen do'regen publitsistikal'q lirikas? bu'gingi ku'n jaslar'n h'a'r ta'repleme jetik insan ruwh'nda ta'rbiyalawda da u'lken a'h'miyetke iye.

Jas ilimpaz A.Ayapovt'n' aytqan'nday, «g'a'rezsizlik da'wiri lirikam'zd? ko'rkem sheberlilik ma'selesin – on' turm's sh'nl'g' n ko'rkem h'aq'lyqat'l'qqa ayland'r'wdag'? o'zgesheliklerin arnawl? izertlew a'debiyattan'w iliminin' ald'nda turg'an ma'selelerdin' biri bol'p tab'lad?¹ Bul pikirkerdi G'a'rezsizlik da'wirin j'flawsh?G.Matyakubova do'retiwshiligi h'aqq'nda da ayt'w mu'mkin.

Ha'zirgi Qaraqalpaq publitsistikal'q lirikas? boy'nsha arnawl? izertlewler al'p barg'an jas al'm A.Ayapovt'n' aytqan'nday, «G'a'rezsiz zaman'm'z ja'miytimizde demokratiyal'q o'zgerisler da'wiri basland?. Us? sebepli bur'n ayt'w mu'mkin bolmag'an, qadag'an etilgen, biraqta, adamlard'n' kewlinde qashshan-aq pisip jetilisip ju'rgen oy-pikirlerdi ayt'w mu'mkinshiligi jarat'ld?. O'z da'wirimiz aynas? bolg'an ko'rkem a'debiyat'm'z, on' belgili wa'killeri bunnan o'nimli paydalan'wg'a u'lgerdi. Ay'r'm shay'rlar'm'z, jaz'wsh'lar'm'z, drammaturglerimiz 1970-j'ldard'n' ekinshi yar'm? h'a'm 80-j'ldard'n' bas'nan baslap-aq, talantl'q da'wiri ja'miyettin' illetleri, ko'z boyamash'l'q. Jag'mpazl'k, qorshag'an ortal'qqa par'qs'z qatnas h'.t.b. insan erkinligine shek qoy'l'w'n'n' unams'z a'qibetleri h'aqq'nda jaza baslad?.

Ko'p uzamay a'debiyat'm'z'dag'? ash'q so'zliliktin', oy-sezimlerdin' tuwr'dan-tuwr? jemisi bolg'an publitsistikal'q lirikada ju'zege keldi h'a'm ol bu'gingi ku'ni o'zinin' rawajlan'w jol'na iye bol'p u'lgerdi.²

¹ Аяпов А. "Хэзирги каракалпак публицистикалық лирикасын изертлеудің илимий-теориялық мәселелери"

² Аяпов А. "Хэзирги каракалпак публицистикалық лирикасын изертлеудің илимий-теориялық мәселелери"

Gulistan Annaql'cheva (Ma'tëkubova)n' a'debiy do'retiwshiligi ra'n-ba'ren' go'zzall'qlarg'a tol? Shay'f ko'kiregine s'magan go'zzal,mazmunl' tuyg'lar'n poeziyan'n' h'a'r q'yl' ko'rkemlik formalarda sa'wlelenedi. Olard'n' barl'g'? da xalq'm'zg'a gazeta jurnallar'm'z arqal?, shay'fd'n kitaplar? arkal? jetip bargan h'a'm h'u'rmet-izzetke bo'lengen.

Shay'fd'n "Hayajonning etti rangi" (1983-j), "Oydin ostona"

(1985-j), "Sevib qolsin"(1991-j), "Darëga botaëtgan quësh" (1998-j). "Izlaganlarim"(2000-j), "Oyboldoq" (2001-j), "Muh'abbat yurti"(2003-j), "Baxt keltirgan bah'or"(1982-j), "Prekrasnoe chuvstvo"(1987-j),"Men sen uchun yashayapman"(1995-j), "Aytgin menga Turtuk h'aqida" (1993-j). "Ju'rek penen ju'zbe-ju'z" (1992-j), "Intizorlik" (1995-j), "Nurl? ku'nler" (1984-j), "Zemlya ottsov" (1992-j), "Jayh'un jagas'nda o'sken bayterek" (1996-j), "Qalb zu'ra'a'ti" (2004-j), "Qaytpaq ush'n ketpektenen" (2008-j) kitaplari shay'fg'a ma'rtebe, ab'roy al'p keldi.

Gu'listan Annaql'chevan'n' a'debiyat'm'z h'a'm ma'deniyat'm'zd? rawajlan'wdag'? piday? miynetleri 'lay'ql? bah'alan'p og'an "Karaqalpaqstan xal'k shay'f"(2002-j). Berdaq at'hdag'? ma'mleketlik s'f'q lauriat?, "O'zbekstanda x'zmet ko'rsetken ma'deniyat x'zmetkeri" h'u'rmetli atqlar? berildi.

Shay'fd'n do'retiwshiligi h'a'zirgi waq'tta a'yne gu'llengen, biyik shoqq'g'a ko'terilgen shag'nda.

2.2.G.Matëkubova (G. Annaqlïcheva) publitsistikasïnïn tematikasï h'a'm problematikasï

Gu'listan Matëkubova.

Bul isim tek u'lkemizde g'ana emes, al pu'tin ma'mleketimizdin a'debiyat shaydalarïna ken'nen ma'lim. Ol-Quyash q'z?. Sebebi quyashlï ma'kanda o'sip, kamalga kelgen shayranïn do'retpelerinde onï ju'rek qararat ba'rh'a h'allaslap ur'p turadï. Shayranïn lirikasï kim-kimdi de ku'n nurïday balk'ïp, kewillerdi j'ïlï sezimlerge bo'leydi, q'yallardï al's-al'slarg'a. Ken jaylawlarga, sheksiz paxta at'zlarïna, jas'ï jiyekli ko'latlar menen aydïn jarq'rag'an da'rya boylarïna eriksiz h'alda jetelep al'p ketedi...

Ja'yh'un jagasïnda o'sken bayterek astïnda ot'ïp, Da'ryaga shu'mip barat'rgan Kuyashtïn biyta'krar go'zzallïgïnan biyh'ush bolgan so'z sheberinin ju'rek tolq'ïmlarïnan do'regen a'jay'p qos'ïqlarïn oq'ïg'anïzda, kindik qan tamg'an teberik top'raqqa, qutlï ma'kang'a, Ana-Watang'a degen muxabbat sezimlerin'iz da'ryaday task'ïlaytug'ïnï tast'y'ïq.

Dostïm,

Bir Kaaba do'reler ju'regimizde,

Tu'rki-Turan degen ullïbir makan,

Onï h'a'r gerbishi bir a'ziz jandur,

Onï h'a'r pa'rshesi muqaddes

Watan.

dep jazadï shayra. Ol shayra s'ïpatïnda Gu'listan Maëkupova bolsa jurnalistlik x'zmette Gu'listan Annaqlïcheva bol'p tan'ïlgan. Onï shay'ïlïq talantï lirikalïq publitsistikasïnda da birkansha janlï ko'rinedi. Maqala, esse, ocherk janrlarïndag'ï materiallarïnï h'a'r birinde zaman talabï. İnsannın qa'dir-q'ïmbatï ma'selesini ortag'a taslanadï.

Gu'listan Matëkubovanïn "Vatan ruh'i" toplanï "Qaraqalpaqstan" baspasïnan 2011-j'ïlï jark kordi. Onda shayranïn publitsistikalarï, maqalalarï, qos'ïqlarï h'a'm da'stanlarï orïn alg'an.

El t'hishtig' xalqt' abadanlg'h'h' tiykar? Sonlqtan Watan t'hishtig'h jrlaw jaz'wsh'lard'h' basl? temas? bolp kelmekte. Ha'zirgi karaqalpaq a'debiyat'nda Watan temas?o'zinin aktuallg'?menen aj'ralad?

O'zbekstan Prezidenti I.A.Karimov Qaraqalpaqstang'a kelgeninde b'lay degen edi: «Eger biz ana-Watang'a meh'ir-muh'abbat xaqq'nda aytatug'h' bolsaq birinshi or'nda sah'ra quyash?, ga' sel, ga' zg'rg'an samallarda tawlang'an aw'rtab'biyy sharayatta h'a'm o'z jurth'h' top'rag'h' ko'zine tot'ya etip keleshekke isenim menen jasap at'rg'an qaraqalpaq eli h'aqq'nda ga'p etiwimiz qar'z h'a'm par'z dep bilemen».

Bul pikirler Gu'listan Matyakupovan'h' «Watan rux?» toplam'nda biykarg'a ayt'lmag'an. O'ytkeni, toplam Watan temas'ha arnalg'an. On'h' son'g'?j'larda baspaso'zde ja'riyalang'an publitsistikalq makalalar'h'h' da temas?– Watan.

G.Matyakupova qaraqalpaq a'debiyat'nda shay't s'pat'nda belgili. Shay'rd'h' qos'qlar'nda tematikas? ken', a'sirese, publitsistikalq pafos h'a'miyshe basl? bag'dar bolp esaplanad?. On'h' do'retiwshiligin oq'atqanda son'g'? toplam? h'aqq'nda atap o'tiw a'h'miyetli. Toplamda shay't zamanlaslar?, tuw'lg'an jeri jo'ninde so'z baslag'anda en' da'slep eldin' t'hishtig'? h'a'm abadanlg'ha shu'kiranalar aytad'h'a'm zamanlaslar'h' maqtan'ish etedi.

«Xalqim'zda turm'is mug'allim, degen h'ikmetli ga'p bar. On'h' ma'nisin teren'irek oylap ko'rsek, tiykar'nda turm'is emes, o'mirdegi pikirles, ka'siples, zamanlas bolg'an adamlard'h' o'zi biri-birine mug'allim ekenligin tu'sinip jettim»-dep jazad?G.Mat'ekubova.

Toplamda publitsistikalq maqalalar,qos'qlar h'a'm da'stan or'h' alg'an. Shay'rd'h' h'a'r q'yl? j'larda jaz'lg'an publitsistikalq do'retpelerinde xalq iygiligi ush'h' x'zmet etiwshi zamanlalar'm'zd'h' obraz? ash'lad?A'sirese, O'zbekstan Respublikasi Oliy ma'jlisi N'zamsh'lq palatas'ha deputat bolp islegen da'wirde xalq ma'pi ush'h' isleniwi kerek bolgan maselelerdi ortag'a taslay bildi.

G'a'rezsizlik ideyas? h'a'm Watan temas? shay'rd'h' «Jurt'm», «Ata ma'kan», «Azat jurat, azat kewil». «Jaqs'l'k ziyas?» qos'qlar'nda or'h' alg'an.

«Watan ruwx?» publitsistikas? birneshe bo'limlerden turad?: «Xalq'm mag'an jannan jaqs'raq», «Er h'a'm el bilandur, el h'a'm er bilan». Ha'r bir bo'limde Qaraqalpaqstan Respublikas'nda a'debiyat h'a'm ma'deniyat bag'lar'nda jetisken tab'slar h'a'm olard'ñ tu'p-tam'r? ata-babam'zd'ñ ruwx? tetik. G'ayratl? insanlar bolganl'g'? maqtan'sh eteledi.

A'sirese, el bassh's? Prezidentimizdin' bizin jurt'm'zga bolgan meh'ri h'a'm itibar? xpaqq'nda aytqanda, bul diyard'ñ, xal'qt'ñ ull'l'g'ñ shayrana s'patta ta'ripleydi. Us? jurt perzenti, Quyash perzenti s'pat'nda sheksiz minnetdarsh'l'g'? shukranal'g'? bayanlanad?.

Respublikam'zda ju'z berip at'rgan ekonomikal'q o'zgerisler na'tiyjesinde ta'biyy bayl'qlar'm'zdan xal'q abadanl'g'? jol'nda paydalan'w isleri jana basq'shlarg'a ko'terilmekte. Ustirt ken'ligi h'a'm de Aral ten'izi a'tirap'nda al'p bar'l'p at'rgan q'd'r'w isleri na'tiyjesinde son'g'? j'larda bir katar jan'a kanler an'qlan'p olardan ondirislik a'h'miyettegi sapal? gaz al'hbaqta. Bul siyasiy turm'stag'? o'zgerislerde jurnalist s'h ko'z benen bah'a berip: «Surgil» ka'ninen 59 kilometr gaz tarmaqlar? buxara Ural magistral tarmaqlar'na baylan's'p iske tu'sti. Sol j'l'g'? q'd'r'w isleri na'tiyjesinde «Barsa kelmes» ataw'ndag? maydanlardan u'lken mug'dardag'? gaz h'a'm gaz kondensatlar? zaxirasi bar ekenligin» an'qlayd?. Avtor mine us'lay jurnalistlik izertlewler ju'rgizip qolg'a kirgizgen tab'st'ñ ekonomikal'q da'rejesin bah'alayd?.

Jurnalist tek g'ana ekonomikal'k o'zgerisler menen sheklenip qalmayd?. Insan h'a'm on'ñ ja'miyetlik turm'sqa ko'z-qarachs? kaday ekenligin de baqlap barad?. M'sal?.

«Jaq'nda jas? 100 den o'tken bir ataxann'ñ ma'mleketimizde ju'z berip at'rgan o'zgerislerden kuwan'p, b'lay dedi: « 100 jasqa kirdim biraq men ush'ñ omir endi baslan'p at'rgan'nday. Da'wirimizdi sh'ñ kewilden qollap-quatlasa bolad?. Jurt'm'zda jas a'wlad, olard'ñ teren' bilim al'w?, salamat. ba'rkamal bol'p ta'rbiyalan'w? ush'ñ qural'p at'rgan ko'rkem h'a'm qolayl? kollejler, zamanago'y mekteplerdi ko'rip h'a'r birimizdin kewldimizden «Bul du'nyaga

sa'l ertelew kelgen ekenbiz da'» degen pikir o'tedi. Prezidentimizge m'ñ' raxmet. Turm'ñ'm'zd'ñ' abadanl'g'ñan biz qariyalard'ñ' jas'ña jas qos'ñ'p at'ñ'»¹

Avtor h'a'r bir zamanlas'm'zd'ñ' kewil ga'plerin qag'azg'a tu'sirip, olard'ñ' qa'lbindegi Watang'a degen, tuw'lgan jerge degen talp'ñ'ñlar'ñ' ko'rip quwanad? Bir g'ana No'kis qalas'nda boy tiklep at'ñ'g'an arxitektural'q a'h'miyettegi za'wlim jaylar? menen Joqarg'? Ken'es binas? ald'ñdag'? ko'zdi kuwantatug'ñ' o'zgerislerdi maqtan'ñh etedi:

«Bul jerge kelgen miyman bolsan, respublikam'zd'ñ' a'piway? puqaras? bols'ñ, ishinde maqtan'ñh sezimlerin tu'yedi. Q'ñqa mu'ddette mine us'ñday, zamanago'y h'a'm ko'rkem, u'lken siyasiy a'xmiyetke iye bolg'an imarat boy tikledi. On'ñ' ald'ñda bolsa qaraqalpaq xalq'ñ'ñ' dan'ñshpan h'a'm xal'qsh'ñ perzenti ull'shay'ñ Berdak h'a'ykeli boy sozd?. Berdaq baban'ñ' kelbetine na'zer awdarsan'ñ, bu'gingi t'ññsh h'a'm abadan ku'nimizge bag'ñ'p, ruwx? shad bol'ñ'p to'mendegi qatarlard'ñ' ayt'ñ'p turg'anday:

Dosl'ñ'q ush'ñ h'a'r bir iske taq tursan',

Jan ayamay el-jurt ush'ñ is q'ñsan',

Qayg'ñanbay ull'ñ' iske qol ursan',

Sonda menin' kewlim o'ser xal'ñ'q ush'ñ.

Berdaq baba qaraqalpaq xalq'ñ'ñ' a'sirler dawam'nda a'rman etken maqsetlerin o'z qos'ñ'lar'nda aytqan bolsa, bu'gingi ku'nde babalard'ñ' sol u'mitleri Qaraqalpaqstan Respublikas'ñ' Konstitutsiyas'nda tol'ñ'q bayan etilgen»²

Keltirilgen m'ñsaldan ko'rinip turg'an'ñday, avtor ja'miyetlik turm'ñstag'? o'zgerislerdi bayanlawda tariyx h'a'm bu'gingi ku'ndi baylan'ñt'ña biledi h'am o'zinin' a'debiy h'a'm siyasiy bilim da'rejesin de ko'rsete alg'an. Konstitutsiyal'ñ'q bilim tiykar'ñ' bayanlawdag'? analitikal'ñ'q pikirin ko'rip g'a'rezsiz Watann'ñ' bilimli puqaras'ñ' ko'z ald'ñ'm'zg'a keltiremiz.

«Xalq'ñ' mag'an jannan jaqs'ñ'faq» at'ñ' bo'liminde G'a'rezsizligimizdin' 20 j'ñl'ñ'g'ñ' 20 jasqa tol'g'an o'spirimge tenap Watann'ñ' bu'gingi kamalat'ñ'

¹Г.Матёкубова. Ватан рухи. Нукус, «Каракалпакстан».2011.Б-11.

² Г.Матёкубова. Ватан рухи. Нукус, «Каракалпакстан».2011.Б-13.

maqtanish etedi. Respublikamizdagi madeniy turmishdag'i o'zgerislerdi atap o'tkende, 3 ma'mleketlik teatr, 3 mamleketlik muzey, 3 ansambl, 16 rayon h'a'm qalalq ma'deniyat h'a'm sport isleri boy'nsha bo'limleri, respublika ilimiy metodikalik oray, ko'rkem do'retiwshilik birlespesinin' Qaraqalpakstan bo'limi, Respublika ko'zi a'zziler kitapxanas?, O'zbekstan ma'mleketlik ko'rkem o'ner institutinin' No'kis filali, No'kis ma'deniyat h'a'm ko'rkem o'ner kolleji, Elikqala pedagogika h'a'm ko'rkem o'ner kolleji, Ko'rkem ekspertiza basqarmas?, ministrlilik qashdag'i ma'deniy miyras obektlerin qorg'aw h'a'm olardan paydalan'w ma'mleketlik inspeksiyaninin' xalqimizga ma'deniy xizmet ko'rsetip at'rg'anlig'in atap o'tedi.

Tab'lar ken'eyer eken, o'tken a'sir baslaridag'i qaraqalpaq ma'deniyat h'a'm ko'rkem o'neri haqqidag'i so'z baslaganda onin' birinshi teatr, birinshi akter, birinshi kompozitor kim edi degen sorawga juwap izleydi. Us'lay o'zinin' bizin' xalqimizdagi ma'deniyatidag'i ornigirewli, da'slepki qalig'ashlarimizdagi lirikaliq sheginis penen eske tu'siredi:

«...1932-jildin' gu'zi edi. To'rtku'ldagi h'a'weskerler dogeregi ag'zalar aw'larg'a shig'ip kontsert qoyip bere baslad?. Sonday kontsertlerin' birine «Tan'nur» gruppasinin' baslig'i A'bdiraxman O'tepov ta qatnast?. Onin' makseti kopten berli xalq arasinda tanlig'an, ozlerinde qaraqalpaq qizlarina ta'n bolgan bat'liq, otljal'n bar'q ur'ip tur'wsh? sawlatl? q'z Ay'mxand? ko'riw, kos'qlar'n t'n'law edi.

Mine sah'nag'a 15-26 jaslardag'i, ko'zleri jaynap turg'an Ay'mxan sh'qt?

Sen bag' edin', bu'lbil usht'zag' qald?

Pu'tkil siynem jand?, Dilde dag' qald?...

A'tirapta turg'an bir ma'writlik t'nishliqt? gu'ldiregen qol shappaatlawlar buz'ip jiberdi. Jas gana k'zbalan'n bat'liq penen sah'nag'a sh'iqan'na tan'lan'ip turgan alaman arasinan «Ba'rekelle, a'jay'ip so'zlerdi mushtay g'ana bas'n'da saqlag'an'n'a raxmet» degen daw'lar esitildi. Bunnan ruxlangan Ay'mxan bunnan da ba'lent h'awazda «Jaks'raq» qos'lig'in baslap jiberdi...

Berdimurat xal'qt?, xal'q Berdaq?

Jalg'z'nday ko'rer, jannan jaks'raq.

Sonda Ayapbergen ag'a Ay'mxan qos'g'h tamamlamastan-aq sah'nag'a sh'g'p on'h' man'lay'han mexir h'a'm rizal'q penen su'ydi, keleshekte onnan h'ak'yk'y talant sh'g'w'h boljap ayt't?, toplang'anlar og'an h'aq jol tiledi. Bul Ay'mxann'h' u'lken sah'nag'a qoyg'an birinshi qa'demi edi»¹

Keltirilgen m'saldan ko'rinip turg'an'nday, avtor lirikal'k sheginis arqal' sol uzaq 1932-j'ld' oq'wsh'h'h' ko'z ald'na keltirip sah'na dep atalg'an muh'addes or'ng'a ka'dem qoyg'an bat'r qaraqalpaq q'z'h'h' obraz'h beredi. Bir syujetlik ko'rinis arqala xalq'm'zd'h' saz-sa'wbetke jan' qumar, kewli h'aq, niyeti taza ekenligin ko'rsetedi. Xal'q tilegi or'hlan'p, duwalar' qab'l bol'p Ay'mxan apa sh'h ma'nisinde xal'q su'ygen talant iyesine ayland'. On'h ko'rkem o'nerdegi x'zmeti XX asirdin' 30-j'llar'han baslangan. Ol jer ju'zlik ur's da'wirindegi t'h'ms'z miyneti sah'nada h'a'm front maydanlar'nda bold'. Alpam's pesas'ndag' Gulparsh'h obraz'pu'tin bir xal'qt'ma'rtlikke. Erlikke jeteledi. Bul tuwral' avtor Ay'mxan apa menen bolg'an sa'wbetlerin esleydi. Us'lay endi publitsistikag'a sa'wbet janr'h da kirip keledi. Ko'rip turg'an'm'zday, G. Annaql'cheva janrlard'h qay da'rejede x'zmet etiw orn'h biledi. Us'lay publitsistikag'a janrlar sintezin or'hlap, on'bir kansha bay't'wg'a, tol'qt'r'wg'a umt'lad'.

Publitsistikada «Alt'h miyras» jamg'armas'h'h' basl'g' kompozitor Abadan Saparovan'h da obraz' bar. On'h o'miri ko'rkem o'ner menen baylan'sl'. Belgili teatr akterlar' Xalmurat Saparov h'a'm Sul'w Allamuratovan'h tun'g'sh perzenti Abadan Saparova qaraqalpak ko'rkem o'nerinde o'z soqqag'ha iye. On'h talant' qos'qsh'l'qte emes. Al kompozitorl'k x'zmetinde. Belgili kompozitorlar Al'mjan Xalimov, Najimaddin Muh'ammeddinov, G'aniy Amaniyazov, Marqabay Jiyemuratov. Qurbanbay Zaretdinov, Sharapatdin Paxratdinovlaord'h qatar'nda Abadan Saparova da kelip qos'ld'. Qaraqalpaq kompozitorlar'h'h' jemisli isleri na'tiyjesinde us' ku'nge shekem Respublikam'zda 12 jas talant iyeleri «Nixol» s'y'l'g'h'h' jen'impaz' bold'. Olardan estrada bag'lar'nda M.O'temuratov (2001), ayaq-oy'h bag'dar'nda

¹ Г.Матёкубова.Ватан рухи. Нукус, «Каракалпакстан».2011.Б-18-19.

D.Bekimbetova (2003), milliy atqar'wsh'liq bag'dar'nda G.Aljanova (2004), sazandelik bag'dar'nda E.Qutl'polatova (2005), estrada bag'dar'nda G.O'tepova (2006), estrada bag'dar'nda S.Annaqulova , opera bag'dar' boy'nsha J.Piyazov (2007), estrada bag'dar'nda R.Xojasov (2008), milliy atkar'wsh'liq bag'dar'nda j'raw J.Piyazovlar?(2010) ayr'qsha tilge al'w or'hl?

«Watan ruwx'» publitsistikas'nda mine us'lay ko'rkem o'ner h'a'm madeniyat bag'dpar'h'h' pu'tin bir tariyx?, o'tmishi h'a'm bu'gini bayanlang'an.

Toplamdag'? problemaliq maqala janr'ndag'? metriallard? u'yrengeimizde h'a'r birinde avtord'h' janash'r s'pat'ndag'? obraz?gewdelenedi.

M'sal? «Hayal ma'rtebesi» atli? makalaga na'zer awdar'q. Onda ja'miyette xayal-q'zlard'h' orn? ma'selesi mamleketlik qarar h'a'm pa'rmanlarda da qarat'lgan? so'z etiledi. A'sirese, «Mikrokredit h'aq'nda», «Mikrokredit sho'lkemleri h'aqq'nda» h'am «Xal'qt? jum'is penen tamiynlew h'a'm kredit sho'lkemleri xaqq'nda» qab'l etilgen qarardard? talq'lap, avtor olard'h' ameldegi h'a'reketi ju'z berilse u'yde islewshi h'ayal-k'zlar ush'h' ken' imkaniyatlar esigi ash'liw'h' atap o'tedi. Bul a'h'miyetli h'u'jjetler h'ayal-k'zlard'h' xuk'qlar'h' qorg'aw, olard'h' jamiyettegi orn'h' belgilew, h'ayallard'h' ekonomikal'q-sotsialliq h'a'm siyasiy protsesslerge qatnas'h' belgilep o'tedi. Hayallar'm'zd'h' meditsinada, xal'q bilimlendiriwinde, ekonomikada, siyasatta.ja'miyetlik islerde, a'tirap-aymaqt? qorgaw, bala ta'rbiyas'ndag'? x'zmeti ayr'qsha. Sonl'qtan, avtor olard'h' salamatl'g'h' qorgaw kerekligin atap o'tedi:

«Ma'mleket siyasat'nda h'ayallard'h' den sawl'g'h' qorg'aw, salamatlast'r'w ma'selesi ayr'qsha a'h'miyetli. Son'h' menen birge miynet etip at'rg'an xal'qt'h'm'h' h'ayal-k'zlar tutad?Ma'mlekemizdin' bilimlendiriw salas'nd? islep at'rg'an 6,5 million oq'liwsh'lard'h' 48,4 protsenti h'ayal-k'zlar. Ma'mleketimizde aw'liq jerlerde jasawsh? xayal-q'zlard'h' ekonomikal'q aw'h'al'h' jaqs'law, da'remat keltiriwshi x'zmet turleri h'ayallard'h' baslamas? menen janland'r'wmaqta. Xayal-q'zlar komitetleri h'a'm ma'mleketlik emes sho'lkemler ta'repinen o'tkerilip at'rg'an treninglerden 7000 g'a jaq'h' h'ayallar

qatnasıp, olardıń 3000 nan artıǵı tu'rli o'ner iyelep, o'nermentshilik penen shug'ılanıp kelmekte»¹

Keltirilgen mısaldan ko'rinip turg'anıday avtor u'ken siyasiy h'a'm ekonomikalıq bilim iyesi. Ol h'a'r qanday ekonomikalıq, siyasiy, sotsialıq ma'selelerdi sheshiwge tikkeley qatnasatug'ın bolg'anlıqtan. A'sirese, Respublika h'ayal-q'zlar ken'esinin' baslıǵı lawazımında islengenlikten bul ma'selege u'stirtin qatnas jasamaydı. Tikkeley xayal-k'zlar ma'pin qorg'aw, h'uqıqıy sawatlandırılw bag'darında jan ku'yer, belsendi x'zmetker. Maqalada h'ayal-k'zlardıń saylawlarg'a. Saylanıwǵa katnasıwı tuwralı ken' tu'rde mag'ılawmatlar berilgen. Avtor ja'miyetlik qarım-qatnaslarda h'ayal-k'zlardıń belsendiligin joqarı bah'alaydı.

Problemalıq maqala talaplarına juwap beretug'ın ja'ne bir maqalası «Da'ryalarımız-mukaddes qa'diryatlarımız»² dep ataladı.

«Din ilminin' allomalari jazıp kaldırǵan h'a'dislerde h'a'm adamlardı a'dep-ikram, h'adallıq, tuwrıso'zlik. pa'klik sıyaqlı ulıwmainsanılıq qa'diryatlarg'a baslawda en' tiykarǵı qa'diryat suwdı sırap etpewdi. Og'an ayrılısha h'urmet h'a'm itibarın menen karaw sıyaqlı qa'deler ken' a'mel qılınıp klinedi»- dep baslanadı maqala. Avtor ra'wiyatlarda aytılǵan suwdı tosıp qoyıwdıń jaman illetleri h'aqqında ayta kelip bu'gingi ku'nimizde suwdıń sırap etiliwi mashqalasın ortaga taslaydı. Da'ryalarda transshegaralıq gidroenergetika qurılısı maselesi du'nyalıq ko'lemde qa'wipli is ekenligin sıng'a aladı. Du'nya ta'jriybesinde bunday waqıya Oraylıq Aziyada bolganlıǵın h'a'm na'tiyjede jer silkiniwine alıp kelgenligin aytıp dabıl qag'adı. Suw-tirishilik, demek, ta'biyat n'zamların buzbastan. ta'biyatqa k'yanet qılmastan suwdan paydalanıw jolların islep shıǵıwdı usını etedi. Bul maqalada ko'terilgen problema ekologiyalıq jag'daydı o'gzertiwge alıp keliwin eskertiwi menen a'h'miyetli.

Ko'rkem so'z ustası G. Annaqlicheva do'retiwshilik penen shug'ılanıw menen birge basqa do'retiwshilerdin' miynetin bah'lap. Pikir bildiriwge

¹ Аёл мавқеи. // Ватан руҳи. Нокис. «Қарақалпақстан». 2011. 78-79-бетлер.

² Дарёларимиз-муқаддас қадирятларимиз. // Ватан руҳи. Нукус. «Қарақалпақстан» 2011. Б.73-77.

jalqpayd? A'sirese, O'zbekstan ko'leminde tayarlangan ko'rsetiwlerde Qaraqalpaq u'lkesi h'aqq'nda so'z etilse, qal's pikir bildirip retsenziya jaz'wg'a da erinbeydi. On'n' «Dah'ildorlik tuyg'is'» at'l' retsenziyas? «O'zbekstan» telekanal'han tayarlarg'an «Qoraqalpoqnoma» ko'rsetiwi xaqq'nda. Onda Watan temas? basqasha us'lda bayanlangan. Watan sezimi on'n' insanlar kewlindegi h'a'm isindegi pida'kerlik jemisi bizin' elimizde h'a'r qademde ko'rinedi. Izleniwshi insanlar-telejurnalistler de mine u? ayr'qsha paz'lyetlerdi o'zinin' ko'rsetiwlerinde su'wretlep bere alg'an. Algan sa'wbetlerdegi sh'n kewillik, ash'q bayanlaw paz'lyeti insan kewlin teren'nen ash'p turg'anday. O'zinin' efir ju'zin ko'rgenine on j'l tolsa da ele xal'qqa aytar jan'al'g'? ko'p bul ko'rsetiwdin' ta'rbiyal'q a'h'miyetin ayr'qsha atap o'tedi. Retenziya janr? arqal? avtor o'zinin' baqlawsh'l'q h'a'm izleniwshilik paz'lyetine s'n ko'z-qarast? da qos'p pu'tin bir telejurnalistika xaqq'ndag'? pikirlerin ortag'a taslayd?. Us'lay Watan temas'n ja'ne de teren'lestiredi.

G. Annaqlichevan'n' «Watan ruh'is'» toplam? publitsistikal'q janrlard'n' en' jaqs? ulgililerin o'zinde jamlegen. Toplamda ocherk janr'ndag'? birqatar do'retpelerge de or'n berilgen. «Haët ibratlari» at'l' ocherk qah'arman? Allabergen Xudaybergenov ka'sibi boy'nsha jurnalist. Ol To'rtku'l rayonl'q gazetada isleydi. Ocherkte avtord'n' o'zi de personaj s'pat'nda qatnasad?. O'zinin' birinshi miynet jol'n us? gazetadan baslag'an avtor daslepki ustaz'n eslep. Onan alg'an ka'siplik s'flar'n maqtan'ish etedi. Ocherk eske tu'siriw us'l'nda jaz'l'w'ha qaramastan jaw'nger jurnalisttin' protreti birkanda detallarda ash'lg'an. Kadrlar menen islesiw, jum'ist? sho'lkemlestiriw bag'dar'nda Allabergen Xudaybergenov o'z jol'ha iye insan.

«To'rtku'l rayonl'q gazetas? respublikadag'? ko'zge ko'ringen abroyl? bas'l'mlard'n' biri edi. Men Tashkent ma'mleketlik universitetinin' jurnalistika fakultetine s'rttan oq'wg'a kirip, us? gazetada korrektor bol'p islep at'rgan j'lar'm edi. Sol j'larda gazetan'n' juwapl? xatkeri Allabergen ag'adan gazeta isinin' ko'p s'flar'n u'yrendim. Allabergen ag'an'n' bul tarawdag'? sheberligi Qaraqalpaqstanda gazetan? maketlestiriwdi jetilistiriwde ta'jriybe mektebi bol'p

x'zmet etedi. Sebebi gazetam'z maketlestiriw boy'nsha O'zbekstanda jetekshi or'nlard'h' birin iyelep keler edi. Bu'gingi ku'nde de ta'n al'p ayt'w kerek, Qaraqalpaqstanda baspaso'z tariyx'nda gazeta maketin Allabergen ag'a Xudaybbergenovtay a'jay'p etip du'zetug'h' qa'niygeler barmaq bu'gip sanaytug'h' da'rejede. Baspaso'z x'zmetkerlerinin' ald'h'g'? barl'q k'y'h protsessleri bu'gingi ku'nde kompyuterlesip ketken bolsa da, kompyuter texnikalar? Allabergen aga du'zgen a'jay'p maketlerdi or'nlay almasa kerek»¹

Bapaso'z x'zmetkerinin' miyneti ol tayarlag'an gazeta arqal' bah'alanad? Avtor mine us?ko'z-qarastan bah'alap juwapl' xatker or'nlaytug'h' jum'ist'h aw'r mashaqatlar'h' us'lay eske tusiredi. Maketlestiriwdegi sheberlik gazetan'h' sapal'q belgisi. Avtor us? juwapkershilikti pu'tin o'miri dawam'nda o'zinin' basl' maqseti ekenligin atap o'tedi. Ocherkte ja'ne bir q'z'ql' mag'l'wmatlar keltirilgen. G'a'rezsizlik j'lar'nda Allabergen ag'a rayonl'q gazetada islep ju'rip respublikal'q ko'lemde o'zbek tilinde sh'g'atug'h' Qaraqalpaqstan Respublikas? Joqarg'? Ken'esi h'a'm Ministrler Ken'esinin' «Amu tongi» gazetas'ha tiykar sald?. Gazeta redaktor?bol'p isledi. Ocherkte Allabergen ag'a Xudaybbergenovt'h' sha'kirtleri Rano Raxmanova, Bazarbay Nazarov, Aqmed Axnazarov, Gulchexra Raximova, Shiyrinay Razzakova, Ug'ljjan Nur'laevalar katar'nda o'zi de kasip s'flar'h' teren' men'gergenligin atap o'tedi.

Us'nday ja'ne bir a'jay'p insan h'aqq'ndag'? ocherki «Xal'q penen ma'n'gi jasayd'»² dep atalad?. Ocherkte siyasiy bassh', ma'mleketlik isker, el aqsaqal' s'pat'nda jaqs? dos, ko'p adamlarg'a ustaz Qas'm Nur'mbetovt'h' portreti ash'lad?

«Ol waq'larda ju'da' jas edim, -dep eske tu'siredi avtor,- Q.Nur'mbetov kirip sh'g'atug'h' bina, on'h' jum'is orn?', ma'jilis o'tkeretug'h' zallar bizge kaabaday ko'rinetug'h' edi. Jurnalist ko'z-qaras? menen bul kaaba insan ta'g'dirin belgileytug'h' sho'lkem, on'h' bassh'lar?', insan ta'g'dirine, olard'h' o'mirine juwapker padamlar ekenligine qatt' isener edim.»

¹ Хаёт ибратлари. // Ватан руҳи. Нукус. «Қарақалпақстан», 2011. Б-97.

² Халқ билан мангу яшайди. // Ватан руҳи. Нукус. «Қарақалпақстан», 2011. Б-89.

Keltirilgen mäsaldan ko'rinip turg'an h'nday avtor o'z qah'arman h'h' portretin jasawda jumbaql? tu'rde su'wretleydi. Ol kim? Degen soraw oq'awsh? kewline t'h'shl'q bermewi ta'biyyi. Sebebi u'wretlewge qarag'anda ol ya el bassh'is?, yaki sudya. Al xaq'lyqat'nda bolsa rayonl'q partiya komitetin' basl'g'? xaqq'nda ta'riyp berilgen edi. Bul ocherktin' ja'ne bir abzall'g'?sonda onda avtor janrd'h' ken' imkaniyatlar'nan jan'asha us'lda paydalana bilgen. Onda proza h'a'm poeziya ten'be-ten'. Avtor o'z qah'arman? h'aqq'nda eki janrda da j'flay bilgen. Qos'k penen ma'jlis protokol'h bayanlap O'zbekstan xal'q shay't? Tilewbergen Jumamuratovt'h' «Maspambettin' tu'si» satiral'q sh'g'armas'ndag'? waq'lyag'a uqsas waq'yan? su'wretlep beredi. Demek, xal'q shay't? turm'slik waq'yan? poeziyag'a jayg'ast'ra bilgen eken-da', degen q'lyalg'a baram'z.

«Watan ruh'z» toplam'na kirger publitsistikalard? izertlew bar's'nda biz avtord'h ocherk h'a'm publitsistika jaz'awda janasha jol izlep at'fg'an h' ko'remiz. Ol seriallik tiptegi ocherk h'a'm publitsistikal'k sh'g'armalar avtor?degen pikirdi tol'k isenim menen ayta alam'z. O'ytkeni. Ol j'flamaqsh?bolg'an diyar. Ol jasap at'rgan mamleket 'g'bal?bir ocherk yaki publitsistikag'a s'lymayd?. Sol tema ja'ne basqa k'flar?menen ash'la beredi. Us'lay serialarg'a ten' tema ash'l'p, avtord'h sheberlik da'redesi, probleman? ash'w h'a'm ja'miyetshilikke pikir taslawday uq'b?ko'zge taslanad?.

Pikirimizdin' da'lili s'pat'nda «Abad bold? azat zaman» atl? publitsistikas? h'aqq'nda so'z etpekshimiz. Publitsistika jol-saparnama ocherkine de uksayd?. Onda sapar ta'sirleri. ma'deniyat bag'dar'nda isker zamanlaslar'm'z obraz? bar. Respublika «Alt'h miyras» jamg'armas'h'h' Qaraqalpaqstan bo'limi basl'g'? Abadan Saparova bassh'l'g'nda jolg'a tu'sken shay't h'a'm jaz'awsh'lar Berdaq babam'zd'h' qa'birin z'yaratlayd?. Qaraqum iyshan medresisi tariyx'h ol endi muzey x'zmetkeri Sha'rigu'l Payzullaevan'h' tili menen bayanlayd?. Tariyx j'flamalar? h'aqq'nd da so'z baslap o'zinin' ishki keshirmelerin lirikal'q sheginis penen jetkeredi. Avtord'h lirikal'q bayanlaw sheberligi «Ja'h'a'n mag'an h'a'wes penen qaras'h» h'a'm «Berdaq't'h' baxt? ko'rindi» dep atalg'an bo'limlerinde ayr'qsha ko'rkemlik penen su'wretlengen.

Publitsistikada shayʼ X.Dawletnazarov hʼaʼm B.Genjemuratovtʼnʼ obrazlarʼ da orʼn algʼan. Avtor lirikalʼk sheginis jasaganda kewil keshirmelerin qosʼq tilinde bayanlaydʼ?

Abad boldʼazat zaman,
Haʼwes eter aʼlem,jaʼhʼaʼn,
Adam ulʼaʼziz Insan,
Berdaqʼtʼnʼ qaʼddi koʼrindi.

Kewil oyaw, buʼlbil oyaw,
Watan shaʼmen, hʼaʼr guʼl oyaw,
Aʼwlad oyaw.xuʼr el oyaw,
Berdaqʼtʼnʼ baxtʼkoʼrindi.

Kewil uʼyi ziyalanʼp,
Bulaqlarʼdaʼryalanʼp,
Maʼnʼgi oʼmir duʼnyalanʼp,
Berdaqʼtʼnʼ taxtʼkoʼrindi.

Bozatawda suwpʼtorgʼay,
Babamʼzgʼa ziban bolgʼay,
Bul duʼnya turgʼansha turgay,
Berdaqʼtʼnʼ taxtʼkoʼrindi.

Guʼlistan der, Watan azat,
Bir taʼrep guʼl, biri abad,
Kewil oyaw,hʼuʼr el oyaw,
Berdaqʼtʼnʼ baxtʼkoʼrindi.

Demek, shayʼ tili menen aytqanda kewil oyaw bolsa hʼaʼr qanday koʼrgen-keshirmeler oʼz oʼzinen qosʼq bolʼp aq qagʼazga toʼgile beredi. Tap sonday bul publitsistika tek gana seriallʼk xarakterge iye bolʼp qalmastan, janrlar

sintezin a'melge as'f'w arqal?publitsistika janr'n ja'ne de bay'f'wg'a u'les qos'p at'f.

“Watan ruh'i” toplan'sh'n ma'nisinde azat Watanm'zd'j'f'lawsh?. On'n o'tmishi h'a'm keleshegin bayanlawsh?, ta'rbiyal'k a'h'miyetke iye, emotsinall'q ta'sir ku'shi menen o'zgesheleniwshi toplan. Karaqalpaq baspasozinde bunday toplamlar G'a'rezsizlikke eriskennen son' ko'birek baspa ju'zinde jar'q ko'riwi bizin' elimizde do'retiwshi insanlarga bolg'an itibard'n bir ko'rinsi dep tu'sinemiz. Toplam O'zbekstan G'a'rezsizligin' 20 j'f'lg'?'aprnalg'an bol'p. ja'ne bir a'h'miyeti sonda, G'a'rezsizlik bayram'qarsan'nda “En' jaqs'publitsistikal'k toplan” nominatsiyas'boy'nsha jenimpaz bold?. Demek. do'retiwshi insan G.Annalichevan'n' jurnalistika h'a'm do'retiwshilik bag'dar'ndag'?'x'zmetleri f'ay'ql'?'bah'aland'?'degen so'z.

2.3. «Qaraqalpaq a'debiyatı» - Qaraqalpaq jurnalistikasında jan'a gazeta

A'debiyat millettin' ruwxıy baylıǵı? Bizin' ma'mleketimizde do'retiwshilik penen shug'ılanıwshılarg'a ken' imkaniyatlar jaratılǵan.

O'zbekstan Respublikası Prezidenti Jazıwshılar awqamın' basılǵı? B.Alimovtı qabıl etti. Bunnan son' el basshısı jazıwshılardıń belsendi toparı menen ushırasıw o'tkerdi. Usı tiykarda «A'debiyatqa itibar – ruwxıylıqqa keleshekke itibar» dep atalg'an h'u'jjet qabıl etildi.¹

Ha'zirgi ku'nleri sol wazıypalar ja'miyetlik sho'lkemlerde basshılıqqa alıńıp, a'meliy jum'slar ju'rgizilip atı.

Usınday ibratlı islerdin' biri «Qaraqalpaq a'debiyatı» gazetasın' sho'lkemlestiriwi bolıp esaplanadı. G.Annaklıcheva qaraqalpaq elinin', qaraqalpaq a'debiyatın' bir wa'kili sıpatında ruwxıy ma'deniyatqa mine usılay jan'a gazetanı ushı etti.

«Qaraqalpaq a'debiyatı» («Qaraqalpaq adabıeti») gazetası 2011-jıldan baslap to'rt tilde – qaraqalpaq, o'zbek, rus h'a'm inglis tillerinde baspadan jarıq ko'rmekte. G'a'rezsizligimizdin' dan'qlı 20 jılıǵı na bul basılım a'jayıp sawg'a boldı. Qaraqalpaq jazıwshılar awqamı sho'lkemlestirigen gazetası sıpatında du'nyag'a kelgen bul basılım g'a'rezsizligimizdin' ma'nawiy miywesi desek te boladı.

Bul gazeta «A'debiyat jasasa, millet jasaydı» degen qanatlı pikirdin' gazeta su'reni etip alıńıwı tiykarsız emes. Sebebi a'debiyat milleti oyatıwshı ta'rbiyalawshı qu'diretli SO'Z eken, onı unamlı ta'sirin «Qaraqalpaq a'debiyatı» gazetası arqalı tastıyqlanbaqta. Onda proza, poeziya, publitsistika, a'debiyat shı, dramaturgiya, awdarma, retsenziya, du'nya a'debiyatı boyınsha ken' mag'lıwmat bar. Ha'r bir jazıwshı h'a'm shayıǵı a'rnawlı bir bet berilip, onı o'miri h'a'm son' g'ı do'retpeler menen tanıtıladı.

Gazetada a'debiyat, ma'deniyat tariyxında ornı bar ustazlar h'aqqında da so'z etiledi. Qaraqalpaq klassik a'debiyatı, folklorlıq shıǵarmalar rus, inglis

¹ Эдебиятка itibar – руўхыйлыққа, келешекке itibar. // Халқ сўзи. 2009, №132

tilide beriw arqal? basqa milletke o'zimizdin' du'rdanalar'm'zd?, milliy miyraslar'm'zd? maqtan'sh etiwdi niyet etken. Gazeta ay'na 1 ma'rte A-3 format'nda 4 baspa tabaq ko'leminde sh'g'ad?

Gazetan'h' sho'lkemlestiriwshisi Qaraqalpaqstan Respublikas'h'h' jaz'wsh'lar awqam? «Qaraqalpog'iston tongi» gazetas? miynet ja'ma'a'ti bol'p esaplanad?

Gazetada or'h alg'an do'retiwshilik miynet jemislerin qays?janrda jaz'w'na qaramastan, ko'rkemliligi, mazmun? jag'han h'a'r q'yl?. Turm's ra'n-ba'ren' ta'krarlanbas bolsa, on'h' aynas? bolg'an gazeta betlerinde de sol ko'pren'lilikti o'zinde sin'dire alg'an. Olard'h' ko'rkemlik da'rejesi joqar?, ta'rbiyal'q a'h'miyeti u'lken.

Gazetadag'? rubrikalar h'aqq'nda aytsaq a'debiyatt'h' janrlar'na sa'ykes «Poeziya», «Proza», «A'debiy s'h», «Publitsistika», «Qaraqalpaq a'debiyat? tariyx'», «Jan'a kitaplar», «Du'nya xal'qlar? poeziyas'» rubrikalar? turaql? tu'rde h'a'r san'nda or'h alg'an.

Jaslard'h' do'retiwshiligi h'aqq'nda tan'it'maqsh? bolsa, «G'a'rezsizliktin' a'debiy gu'lshan'», «Yangi nomlar», «Q'zlar tvorchestvos'» rubrikalar? ast'na ja'mlenedi.

Ha'r qanday gazetan'h' da'wir menen h'a'mna'pesligin ko'rsetiwshi bag'dar publitsistika bol'p esaplanad?. Sonl'qtan, gazeta or'h alg'an sa'wbet, esse, publitsistikal'q maqalalarda respublikam'z turm's'nda esse, a'debiy protsesstegi jan'al'qlar o'z sa'wleleniwini tapqan. Sh.Payzullaevan'h' «Qos'q penen atqan tan'»¹, T.Masharipovan'h' «Shomanay'm-Sha'menim»² atl? maqalalar publitsistikas'h'h' en' jaqs? u'lgileri. Olarda ja'miyetlik rawajlan'w'nda elimizdin' jetiskenliklerin, insann'h' ja'miyetlik qatnas'wdag'? orn?, qa'dir q'mbat'h'aqq'nda so'z etiledi.

«Qaraqalpaq a'debiyat'» gazetas'na endi qol'na qa'lem al'p at'rg'an jaslarda da qatnasad?. Biraq barl'q oq'wsh'lard'h' do'retiwshiligine gazetada jar'q

¹ Пайзуллаева Ш. Қосық пенен атқан таң. // Қарақалпақ әдебияты 2011 №4.

² Машарипова Т. Шоманайым-Шәменайым. // Қарақалпақ әдебияты 2012 № 2.

ko'rmeydi. Gazetadag' «Taqriz», «A'debiy pikir» rubrikalar?j?na geyde 6 ret, geyde 4 ret jar?k ko'rgen. Olarda jaslard'h' do'retiwshiligine shol'w berilgen. G.Ëqubovt'h' «Ëshlar ijodiga bir nazar»¹, J.Ïzbasqanov «Jaslar qolg'a qa'lem alsa»², N.To'reshovan'h' «Do'retiwshiliktin' da'slepki qa'demleri»³ shol'w maqalalarda redaksiyag'a kelgen xatlarg'a s'h pikirler bildirgen. Bunday maqalalard'h' ta'rbiyal?k a'h'miyeti bar.

Jas jaz'wsh? shay'flard? oq'it?p, ta'rbiyalap sh'g'aratug'h' or'h du'nyan'h' h'esh jerinde joq. A'debiy talant-biliminin' den sawl'qt'h', miynettin' h'a'm ilah'iy ku'shtin' birikpesi. A'debiyat institut'nda, ko'rkem o'ner h'a'm ruwx'yl?q universitetlerde ta'lim alg'anlar o'z taraw? boy'nsha jaz'wsh?, kompozitor yaki artist bol?p sha'rtli tu'rde jetispeydi. Olar, a'debiyat, ko'rkem o'ner yaki ruwx'yl?q tariyx'h, olard'h' du'nyal?q baylan'slar'h, tan'lg'an talantlard'h' do'retiwshiligin u'yreniwdi h'a'm olard'h' u'mit-na'siyatlawsh?qa'nigeler bol?p esaplanad?. Talant? ta'rbiyalap sh'g'ar'w ku'ta' quramal? qub'is. Ol atadan-balag'a o'tiwde de mu'mkin, bul jag'dayda da ol talant? d'qqat oray'han al?p, bag'dar berip tur'w?kerek bolad?. «Qaraqalpaq a'debiyat?» gazetas?mine us'nday ag'art'wsh'iq waz'ypan?atqar?p at'f.

G.Annaql'chevan'h' baslamas? menen sho'lkemlestirilgen bul gazeta du'nyal?q a'h'miyetke iye gazeta. Ol h'a'm u'git-na'siyatlaw h'a'm ta'rbiyalaw x'zmetin ten'nen al?p barmaqta.

¹ «Қарақалпақ әдебияты» 2012-жыл №4

² Сонда.

³ Сонда

JUWMAQ

Xalk'ımızda “Turm'ış mugallim” degen xikmetli ga'p bar. On'ın ma'nisin terenirek oylap ko'rsek sh'ın'ında turm'ışta o'zin' menen pikirles, zamanlas bolg'an adamlard'ın o'zi bir-birine ustaz, bir-birine sha'rkirt eken. Kuyashl'el perzenti G.Annabl'chevan'ın jurnalistlik x'zmeti h'a'm publitsistikal'ık do'retpelerin u'yreniw bar'ış'ında us'ınday pikirge keldik. Sebebi ja'miyette h'esh kim o'z ald'ına shaxs bol'ıp jetilispeydi. Olarg'a isenim bildirilip juwapkerli is ju'klenedi.

Juwapkershilik, iske do'retiwshilik qatnas jasaw, kadrlard'ı tan'lap al'ıw h'a'm ta'rbiyalaw bag'dar'ında biz u'yreniwimiz kerek bolg'an ta'repleri ko'p.

On'ın shay'ı s'pat'ında at'belgili h'a'm ilimpazlar ta'repinen bah'alan'ıp at'ı. Bizin' pitkeriw qa'nigelik jum'ış'ımızda jaz'ıwsh'ı publitsistikas'ın'ın salmag'ı, ja'miyetlik turm'ışta a'h'miyeti ma'selesi u'yreniledi.

O'zinin' miynet jol'ın To'rtkul rayonl'ıq gazetadan baslag'an G.Matyakubova putin o'mirin jurnalistika arnag'an piday'ısker x'zmetker.«Amu tongi» gazetas'ı ol ta'repinen sho'lkemlestirilgen u'iken redaktorl'ıq h'a'm sho'lkemlestiriwshilik istin' baslamas'ı.

A'l'bette, gazeta – bul ja'miyetlik turm'ış'ımızd'ın jarq'ın aynas'ı bol'ıw menen birge xal'ıql'ıq minber sanalad'. Biz, pitkeriw qa'nigelik jum'ış'ımızda izertlew obekti etip alg'an “Amu tongi”gazetan'ın basqa gazetalardan bir o'zgeshelik ta'repi, *birinshiden*, on'ın xal'ıq massas'ı menen baylan'ış'ın'ın bekkemliginde ko'rinedi. Yag'h'ıy onda xat janr'ı yag'h'ıy bu'gingi ku'nde basqa bas'ı'ımlarda onshama ko'zge taslana bermeytug'h'ın epistolıyar publitsistika o'zinin' jedel ko'rinsine iye. Bul boy'h'sha arnawl'ıq rubrikalar turaql'ı tu'rde h'a'reket etip tur'ıpt'ı.

Ekinshiden, on'ın bezeliwi d'ıqqatt'ı tartad'. Materiallard'ın dur'ış h'a'm orn'ı-orn'ında jaylast'ır'ıw'ı, on'ın oq'ıwsh'ılar ta'repinen jaqs'ı qab'ıl etiliwine tiykar bolmaqta.

Ul'ıwma alg'anda, bul gazetan'ın ken' ja'miyetshilik ta'repinen ku'tip al'ın'ıw'ı, oq'ıwsh'ılar qa'wiminin' ken'ligi, materiallard'ın janrl'ıq jaqtan jetilisip

barʻwʻ, biraz maqtawgʻa turarlʻq. Aʻsirese, hʻaʻr qanday xabar qaysʻ janr arqalʻ saʻwlelenbesin, gazeta oqʻwshʻʻnʻnʻ sanasʻna belgili daʻrejede taʻsir koʻrseteri anʻq. Bunda jurnalisttinʻ taʻsirshenʻlikti aʻmelge asʻtʻwdagʻʻenʻ aʻhʻmiytli quralʻ soʻz. Tilden sheberlik penen paydalanʻw, hʻaʻr bir soʻzdi juwappershilik penen qollanʻw arqalʻ gazetanʻnʻ taʻsirshenʻligin, hʻaʻm sawatlʻlʻgʻʻnʻ asʻtʻw, koʻbirek gazetanʻnʻ bas redaktorʻnʻnʻ jumʻstʻ qanday shoʻlkemlestiriwine de baylanʻslʻ. “Qoraqalpogʻiston tongi” gazetasʻna qaysʻ redaktor basshʻlʻq etpesin, olar gazeta oqʻwshʻlarʻna shʻnʻ kewilden, sawatlʻlʻq penen, hʻuʻrmet penen qatnas jasawgʻa hʻaʻreket etkenligi bayqaladʻ. Bul bolsa oʻz naʻwbetinde gazetanʻnʻ tirajʻnʻnʻ turaqlʻuslap turʻlʻwʻna tiykar boladʻ.

G. Annaqlʻchevanʻnʻ publitsistikalʻq sheberligi sʻnʻ maqala, intervyu, retsenziya, ocherk, koʻrkem publitsistikalarda anʻq koʻrinedi. Ol jaʻmiyetlik aʻhʻmiyettegi problemanʻ daʻl koʻrsete alʻwʻ menen danʻshpan jazʻwshʻ. Baspasoʻzdinʻ jankuʻyeri hʻaʻm aʻdebiyattʻnʻ shaydasʻ sʻpatʻnda qalʻsʻ pikirlerin beriwden sharshamaydʻ. Enʻ quwanʻshlʻsʻ sonda, onʻnʻ ocherk qahʻarmanlarʻ ziyalʻlar. Haʻr bir kaʻsip iyesi hʻaqqʻnda soʻz etkende, sol kaʻsip sʻtlarʻ menen qosa, hʻayal-qʻzlardʻnʻ jaʻmiyetlik qarʻm-katnas maʻselesin de ashʻwgʻa talpʻhadʻ. Oʻzininʻ printsiptiallʻgʻʻnʻ sʻnʻ maqala hʻaʻm retsenziyalarʻnda da bayanlay algʻan.

Juwmaqlap aytqanda, G. Annaqlʻcheva jurnalist hʻaʻm redaktor sʻpatʻnda jaʻmiyetke unamlʻ taʻsir etiwshi soʻz ustasʻ. Onʻnʻ publitsistikasʻnʻ uʻyreniw barʻsʻnda toʻmendegi juwmaqqqa keldik:

1. G. Annaqlʻchevanʻnʻ publitsistikasʻdaʻwir menen hʻaʻmnaʻpes.
2. Onʻnʻ shʻgʻarmalarʻ qahʻarmanlarʻ oʻz kaʻsibininʻ pidayʻlarʻ, miynetkesh adamlar.
3. Maqalalarʻnda sʻnʻ pikir bayanlap hʻaʻm oʻzininʻ jeke pozitsiyasʻnda bekkem tura aladʻ.
4. Onʻnʻ ocherk hʻaʻm publitsistikalʻq maqalalarʻ seriallʻq xarakterge iye.
5. Publitsistikasʻnʻ uʻyrenenimizde, seriallʻq xarakterdi hʻaʻm proza menen poeziyanʻnʻ sintezlik baylanʻsʻnʻ kordik.

6. G.Annabl'cheva jaqs? sho'lkemlestiriwshi h'a'm redaktor. On'n' redaktorl'g'nda jar'q ko'rgen «Amu tongi», «Qaraqalpaq a'debiyat'» gazetalar'n'n' qaraqalpaqstan jurnalistikas'nda orn'u'lken.

7. On'n' sh'g'armalar'n'n' tematikas? ken', mazmuna da'wir na'pesi menen suwg'ar'l'g'an.

PAYDALANILG'AN A'DEBIYATLAR

1. Voroshilov V. Jurnalistika. M., 1999.
2. Nesterenko F.P. Lug'at. Jurnalistika. Reklama Pablik rileyshnz. Malumotnoma. Toshkent., 2004.
3. Muminov F. Jurnalistika ijtimoiy institut sifatida. T., 1998.
4. Nurmuxamedov M. Sh'g'armalar'nh'nh' II toml'g'?. No'kis-1971.
5. Bekbergenov A. Qaraqalpaq tilinin' stilistikas?No'kis-1990.
6. Id'r'zov T. Ocherk tural'oylar. Qazaqstan Almat'., 1969.
7. O'tegenov J. To'rtinshi h'a'kimiyat so'zligi. 2003.
8. Fixtelius E. Jurnalistning 10 qoydasi. Toshkent., 2002.
9. Pelt V. Informatsionnie janri jurnalistiki. M.: 1983.
10. Solganik G.Ya. Stilistika gazetn'x janrov. M.: 1978.
11. Daniyarova A. Stilisticheskie funktsii sinonimov v sovremennom uzbekskom yaz'ke. AKD. Samarkand.: 1967. 14-15 b.
12. Janr? sovetskoy gazet? M-1972. str-139.
13. Bogdanov N.G.Vyazemskiy B.A. Spravochnik jurnalista L-1971 g.
14. Oraz'mbetova Z.Q. Qaraqalpaq ku'ndelikli baspasoz'zi tilinin' qa'liplesiwi. Kand.diss. No'kis., 2006.
15. ««Qoraqalpog'iston tongi» (Amu tongi) gazetas'nh'nh' sanlar?.
16. Temirbaeva M. Watan temas'nh' j'flash? shay'f.Sovremenn'e tendentsii yaz'ka i literatur?//Material? nauchno-prakticheskoy konferentsii.Nukus. «Qaraqalpaqstan».2012.B-101-103
17. «Qaraqalpaq a'debiyat?»(«Qoraqalpog'iston adebi'eti») gazetas? sanlar?